TECHE UDINE

MANOSCRITTI

FONDO JOPPI

Manoscritto n. J_MSS_0113

I manoscritti che compongono compongono il fondo, assieme alle migliaia di testi a stampa - compresi rari incunaboli e cinquecentine - il Fondo Joppi, sono quasi esclusivamente di interesse friulano. La raccolta si è formata nell'arco di una sessantina di anni grazie alle ricerche di Vincenzo ed Antonio Joppi.

Collocazione:

Biblioteca Civica "Vincenzo Joppi", Udine - Inventario dei manoscritti del Fondo Joppi
https://www.techeudine.it/fondo-joppi
https://www.sbhu.it/

Ermagoræ De Antiq: Carneæ M.ss

113

Synagoréa
Do Aut.r Carnes

Donato a me Vincenzo Joppi
dal Capitano de Gasparo Ant.o di Moggio
+ 1900.
il 1 Marzo 1894.

Fabii Quintiliani Ermagoræ

Civis Nob. Tulmetii

Historia

De antiquitatibus Carneæ

Libri Quatuor

Pluribus mendis

A Josepho Cyllenio de Angelis

Concive suo expurgata,

Et Typis demandata 1702.

Fabii Quintiliani Institutionis

Oratoriæ Liber Decimus

Historiam

De Disputationibus Causarum

Libri Quatuor

Turbis inemendatis

A Josepho Valeriola de Neapolis

Carolus suo expurgavit

Et Typis demandata 1720.

Nobili, et Perillustri Tulmetii
Communitati
Josephus Cyllenius de Angelis
Salutem dicit.

Quod vetera Provinciarum monumenta, qualitates, mores, res gestæ aliquando ceu turpi demandatæ oblivioni perierint aut Scriptorum inopiâ, vel sanè incuriâ id factitatum existimo. Quippè cum Carnica Regio, nunc Carinthiæ, Forijulijque contermina, Inhabitantium simplicitate, innocentiaque contenta litterarias artes fere non noverit, atque agrorum cultu fuerit detenta, scitos non prestitit homines, qui bella, qui paces, quive fœde-

ra

ra, aetave, quęque stijlo describerent suo. Tenebris sic involuta, ac parum nisi sibi cognita stetit diu Patria, cum defluente parumper ętate excepit animos virtus, et quos rudes effecerat inclementia loci, magistra rerum scientia expolivit. Hinc soluti legibus Populi, conclito sibi plurimorum Regimine sub Imperium elati, statuta, sanctiones, et quę ad bene vivendum opitulari visa sunt decreta, atque ut non modo pacis, sed belli etiam temporibus res suas tutari, apprimè valerent, Comitijs Julmetium, veluti Provinciæ caput, deportatis, Communitati summa rerum demandata est. Quę vero invalescentibus annis peracta sunt, quę sors aut propria, aut aliena urgente dominatione fuerit subsecuta, unus Fabius Quintilianus Ermacora Patrio consulens nomini, in unum congerere expetitis a Fa-

bulario publico monumentis, decimo quinto jam exacto prope finem Seculo, aperę prętium duxit. Hujus calamo exarata, diu latitata, ac fere deperdita, tandem non sine Numine comperta tenui, sed qualis ignavus exarator, ex vetusto ejus, de pene intelligibili exemplari deprompsit, ut addere manum, et in occursum Codicis ire necessum fuit. Quare ne benemerenti Concivis nostri labor depereat, neve quę scitu digna in Provincia evenêre in casum eant, ipsis statui demandare, ipsius meę Patrię electori auspicato prospiciens. Hic Regionis Status, conditio, mores, et quę memorię obliterata videbantur monumenta, res gestę, belli, pacisque consilia acta in experto sunt. Nec sociali quadam necessitudine deerunt Forijulij natitię, videlicet qui fuerit Patriarcharum ambitus, dominatio, vires, quę Judicentium Castellanorum factiones,

fę

fœdera, et a Dominis defectiones, et inducias, addita tum primum Scriptoris opinione, pluribus suffulta auctoritatibus, et argumentis, ubinam, et quale fuerit Opidum Julium a Cajo Cesare extructum, vel ejus nomine auguratum. Tu interim Nobilis, et retroactis Sæculis Spectata Communitas grate excipe animo, quas tibi dat Conscivis tuus Quintilianus emitandas Majorum memorias, et quas plurimis expurgatas mendis, quod fieri potuit, honorifico forme munere alter Filius tuus ultro tibi defert, et dicat. Vale, et Semper Vale.

Fabij Quintiliani Ermagoræ de Antiquitatibus Carneę

Liber Primus.

Universam Regionem illam, quæ intra Liquentiam Flumen, Tarvisinum agrum terminans, et Adriaticum Sinum, Istriam Tapidiam, Alpesque Superiores, Italiam a Germania dividentes, continetur, Carnorum Provinciam Antiqui nominavêre, ejusque Incolę, Carni Populi dicebantur, cujus Metropolis fuit Aquileja, Civitas nobilissima, Romanorum Colonia, circa quam Cajus Julius Cęsar, dum Proconsul in Gallia bellum gerebat, tres Legiones in Hiſbernis collocare consueverat. Omnis ea Provinciæ pars, quę a Flumine Tella, quod prope Ventionum

opid.

Oppidum in Iuliaventum labitur, et usque ad Mare protenditur, mutato priore nomine, Forumjulij dici cepta est, illiusque Populi Forojulienses appellari, ad eorum opinor differentiam, qui Forojulienses, Transpadani, Plinio teste, dicti sunt. Reliqui vero Populi, qui a Flumine Della supra Alpes incolunt, quibus tamquam se invicem jungentibus recluduntur, et antiquum nomen retinuere, et hodierno quoque die Carni Populi passim nuncupantur.

Hujus autem superioris Provinciæ descriptionis Antiquitates, antequam rem ipsam aggrediar, illius situm, locorum qualitates, et Incolentium mores explicare operæ pretium fore existimavi, ut qui hæc perlegent, quid ubique in ea gestum sit, facilius intelligere possint.

Omnis igitur Regio in quatuor partes divisa est, quæ communi illis Gentibus vocabulo, et Quarteria, et Canales appellantur, quorum primum

mum ad Orientem Solem vergens, Incarojum nominatur, habetque Torrentem nomine Clarisonum, quod medium interfluit, quodve Butim Fluvium ingrediens, ambo Iliaventi aquas adaugent. Quod vero ad Occidentem protenditur, Subelevii Quarterium est, in cujus capite nobile Iliaventum Flumen exoritur; medium autem locum huic proximum Quarterium Sorti tenet, cui adharet Quarterium Divi Petri à vetustissima Ecclesia Collegiata et Apostolorum Principi dicata, nomen trahens. Hæc Vallis Butim rapacissimum Flumen excipit, Sortum vero Decanum, quod diversis itineribus in Iliamensum elilabuntur. Accedit Sorto Clavis quoque Flumen celeberrimum, quod ex Monte quodam Setia vocato ortum ducens, indeque Arctòn versus pertransiens Vallem Sappatam, cujus Incolæ, etsi Germana plerumque utantur lingua, tamen et inter Carne-

os connumerantur, et Tulmetinę Jurisdictioni parent, per Cadubriensium Montium anfractus Sylvestribus ripis preceps inter saxa devolvitur, exceptumque mox agro Belunensi, et inde clementiore alveo preterlabens, ac Navium ponderа sustinens, Adriatico mari se se immiscet. Habet etiam Quarterium Divi Petri Lacum subtus Lagum-Dimavi ex purissimis aquis ibidem scatentibus confectum, qui exquisiti saporis Truetas incolis subministrat. E Regione vero ipsius Lagi ultra Butrim ex quodam Monte, qui ex præruptis undique saxis constat in C.C.C. passuum, altitudinem unico tantum ore erumpunt uberrimę, ac perennes aquę, illico ad Ristmni plurimumque officinarum usum longe, abiendeque sufficiunt, a quibus Dimavi nomen illi loco impositum fuisse credendum est. Paulo infra ex altero Primosij montis latice exoritur Bivus, nomine Moscar

dus

dus, mire rapacitatis, cujus alveo incredibilis magnitudinis saxa precipiti gurgite rotantur modo in summo extantia, modo sese ad imum deprimentia, ita ut eo durante vorticis impetu aqua nullibi appareat, quo sepe fit, ut illuc iter facientes, siccam, arridamque arenam, qua solida telluris speciem presefert cernentes in eam ingressi, et ipsi, etequi pectore, et capite tenus demergantur, neque inde evadere possint sine aliorum subsidio, qui asilibus suppositis, ne et ipsi in easdem incidant voragines, eos tandem egre tamen, inde educunt, et periculo liberant. Solet preterea rivus hic, quod mirum omnibus videtur, vel nullis ingruentibus imbribus, estivo tamen tempore placido, ac sereno Cœlo eximiæ magnitudinis saxa secum trahere, eosdemque vortices efficere, quos pluviosis, nimbosisque diebus indacit, nullibi, ut diximus, prorsus aqua apparente. Idem quoque traditum

est

est a Ioanne Boccatio de Torrente quodam Ce
retonis inter Pistoriensem, et Lucensem agrum
fluente, nisi hoc uno a nostro differret, quod
ille decennio tantum, sive paulo longiore etiam
intervallo, subito, ac fortuito motu, magnorum
que ex imo telluris ventre lapidum vomitio
ne, vel Incolas ipsos fallat incautos. Hic ve
ro singulis æstivis temporibus easdem repe
tens vices, quamplurima damna, agris quos
inter montium fauces lapsus præterfluit, quot
annis inferre consueuit, et cum nullum latenti
vis argumentum efferatur, hæc tamen digna sa
ne, quæ in medium producantur, vel incolentium
metu, et opinione efficta, vel rei veritate nixa,
(nihil enim temere affirmare ausim) non=
nullam rationem ejusdem commotionis addu
xit. Quidam enim Pastores illius primoris Mon
tis accolæ, mihi diversis temporibus constanter
affirmare non dubitarunt, sæpe a se dum gre=

ges

ges, et armenta illic pascerent, passim se-
reno Cælo, tamquam vocem hominis imma-
nem aliquam molem attolentis exauditam,
non sine magno suo pavore, eodemque pene
momento ingentium saxorum ex ipso mon-
te evulsorum fragorem, aeris etiam aliquan-
do commotionem, tonitrua, et grandines re-
pente subsequi solere, nonnullasque interdum
Boves prope ipsum locum tunc depascentes
præcipites actas, quæ omnia adscribunt ve-
teri perjurio in ipso monte a quodam Domi-
no, dum de ejus finibus controversia, et lis
esset, perpetrato, cujus paulo post secuta mor-
te ingentes, terrentesque voces in hunc usque
diem exaudiri, et horribiles quasdam species
illis in locis versantes videri asserunt. Sunt
etiam præter eos, qui supradictis Quarteriis
continentur plures Pagi circa Pulmetinum
Oppidum totius Comes Caput, cui nomen

dedère preterambulantes aquæ Tiliaventi (a) fluminis toto Forojulij celeberrimi, quod et ante conditum Oppidum, et postea per multos annos Tulmentum vulgo dicebatur, eoque nomine antiquitus appellatum fuisse tam pubblicę, quam privatę tabulę testantur, postea vero mutato priore nomine a Tillá, et Veneto ex Phætontis genere ortis Tiliaventum dici ceptum est. Constat siquidem Phætontem ex Attica Regione profugum cum Ligure ejus filio, a quo Liguri dicti sunt, multis ante Œnotrium Arcadem seculis in Italię occidentalem partem sese recepisse, oramque eam, quę nunc Venetia dicitur, tenuisse. Ex Ligure vero, Cjenus, qui Cenomanis nomen imposuit, originem duxit, et ab hoc Cjeno Eridanum, qui Eridano fluvio nomen, hodie Padus indidit, et ex Eridano Venetum, qui

(a) Tiliaventum olim Tulmentum dicebatur, a quo nomen traxit Tulmetium Oppidum.

qui Venetam oram a se jussit appellari, ge-
nitum fuisse præseferunt, a quo Villa demum
exortus, suo, et paterno nominibus junctis,
Villamento nomen fecit. Cæterum hæ Plagi
in Plebes, (sic enim nonnullorum vicorum
Collegia patrio nomine nuncupant) divi-
duntur, quarum primum tenet locum Pleb.
Julmetii in eminenti ultra Butim edita loco.
Proximæ sunt Plebs Invilini, Vexalliarum, et
Cavatii, quæ singulæ plures complectantur Pa-
gos. Habet autem Plebs Cavatii Lacum ab eo-
dem denominatum, qui non solum perfecti
saporis Tructas viginti pondo, sed etiam An-
guillas ejusdem pene magnitudinis, nullius-
que loci secundas, Lucios etiam, et Tincas, quales
nusquam alibi reperias, optime alit; nil enim
limi in eo residet, namque ejusdem puræ, niti-
dissimæque aquæ ex proximis montibus pro-
fluentes efficiunt, et in longitudinem ultra

pas-

passus mille, in latitudinem vero aliquanto minus patet. Continet hæc omnis Regio Lagos CLII. Sterilis autem adeo est, ut cum ob ipsius agri infecunditatem, tum ob Fluminum rapacitatem, quæ incredibili impetu ex montibus devoluta, et nullis alveis contenta, in agros undique irruunt, et magnos terræ cumulos secum trahunt, fruges ad inhabitantium commodum, victumque necessarias prestare nequeat. Importatis tamen a Borysthenis frugibus, ac vinis maxime utuntur, magnusque apud eos lactis, pecorisque usus est; pascua enim habent ubertima, montesque non minus ad pecudum innumeram turbam alendam aptissimos, verum etiam proceris arboribus tam ad navalem, quam ad fabrilem, et ignis usum pertinentibus refertos. Præterea hujus Regionis Incolæ institoria, variique generis mercatura, quam non modo in Italo, et

Ger-

Germano solo, verum etiam in totius fere terrarum Orbis partibus circumferunt, sibi, et suis victum quærunt, ex quo non quamadmodum nonnulli falsò opinantur ij hebetes sunt, stupentesque natura; sed potius calido admodum, et sagaci ingenio res ipsa demonstrat, corpus enim, animumque assiduo exercent, diversamque rationem, quam omnes fere rustici sequuntur, inferunt. Illi enim frigoribus parta plerumque æstate fruuntur, nam hyemali tempore foris, ac sub Dio sunt, sibique adjutoria parant. Sed ne quis eos agriculturam omnino neglexisse existimet, nam quot annis ineunte æstate ad fruges colligendas domum revertuntur, exactoque reliquo anni tempore domesticis rebus compositis, ac messibus in horeum redactis per hiemem intermissa negotia statim repetunt, ex quo magnam sibi pecuniæ vim comparant. Sic nec agri-

col:

colturę, quę ipsis solatii, et requiei loco est, neque peregrinationis, aut laboris alliciente spe lucri eos societas unquam capit. Quod autem Ioannes Candidus Commentariorum Aquilejensium L. I. asserit, Carnis copiae guttur adeo contumescere, ut mammillas plerumque excedat, credo doctissimum, et in historia conscribenda diligentissimum Virum locorum imperitia, quod ejus pace dictum sit, facile in errorem adductum; varii enim sunt in hac Provincia, qui hujusmodi morbo laborent. Est tamen Vallis quędam huic Regioni finitima, quam Iuliam latino nomine nonnulli dixere, incolę vero Liliam a Flumine, quod eam intersecat, appellant, in qua maxime circa locum, nomine Lassachum, magna hominum pars aquarum, quibus utuntur, ut ipsi asserunt, vitio, incredibilem gutturis tumefactionem patiuntur, nec solum hae Corpo-

vis

ris deformitate, sed etiam quadam mentis stu-
liditate, animique torpedine quamplures
afficiuntur, ut etiam loquelæ usus ademptus
esse videatur. Quapropter a quibusdam Ger-
maniæ Principibus (Vallis enim hæc inter
Germaniæ partes adnumeratur) utpote qui
divitiis, et opibus affluunt hujusce modi homi-
nes joci loco in delitiis habentur, et eos in
conviviis tempestivis adhibent, eorumque
ineptiis ad cachinnos, risumque excitantur, ut
etiam superiore anno quidam in gratiam non-
nullorum Nobilium non paucos hujusce ge-
neris homines ex eo, quem supra memoravi-
mus loco, plaustris Viennam usque advexit.
Ego tamen magis pio ac christiani animi fo-
re duxerim ipsorum infelicitate, ac miseriis
moveri, quam stultitiis delectari ...

Sed nos ad propositum iter revertamur.
Hæc Metallicarum quidem divitiarum prorsus

ex-

expers non est Carnorum Provincia, argenti enim fodinæ extant nedum in Primosio Monte prope Pagum Timavum, verum etiam in Avantio Canalis Porti. Ex Monte quoque Divi Petri prodeunt quædam aquæ, quas vernaculo Sermone Puchias vocant, tam hiberno, quam æstivo etiam tempore ebullentes, nec minus colore, quam sapore, odoreque sulphureo quibus Accolæ persæpe ad scabiem expellendam, et ad omnia alia in quibus sulphur adhiberi solet, utuntur. Uvæ quoque circa Tulmetium, nec non et infra, et supra exoriuntur, ex quibus vinum efficiunt, quod licet hieme durioris digestionis, acerbumque videatur, æstivo tamen tempore in meliorem redactum naturam, et stomachum non adeo lædit, et sitim mire depellit. Carnes quoque cujusvis generis, ac lacticinæ in proximis locis primum sibi numerum vindicant. Præterea Venationibus, et aucupio locus ipse consulto a natura editus

es:

esse videtur, in quo quidem Leporum, ac cujus=
vis generis avium ubique copia reperitur. Di=
gnunt autem superiores, et altiores Alpes can=
dido, ac nivei colore Lepores, quos laqueis a
Venatoribus captos, nobis non semel et videre
et comedere licuit.

Quarterium autem illud, quod longissime
ab Oppido Julmetti extenditur treginta, quod
vero proxime viginti millia passum complecti=
tur. Fuit olim in hac Regione ad radices mon=
tis Divi Petri vetustissimum, ac nobilissimum
Oppidum Julium Carnicum appellatum, in quo
nunc est parvus Vicus, qui adhuc Julii nomen
retinet, pluresque diversis in locis Arces, et Ca=
stra ad numerum XXIV, e quibus sunt Castrum
Julmetti, Divi Laurentii, Fusèe, Verzegnis, Anti=
lini, Subelevii, Nonte, Luintii, Secie, Sutrie,
Duronii, Siar, Illegii, et Cavatii paulo supra
lacum, quem superius descripsimus, siti; Cete=

ror.

rorum vero nomina vetustate, et Scriptorum inopia periere, de quibus alibi plura dicturi sumus. His autem singulis deletis omnium suorum populorum Jurisdictio per Patriarchas ad Communitatem Julmetis delata fuit, et adhuc Veneto Reipublicæ benignitate apud ipsam eadem residet auctoritas, ut inferius demonstrabimus. Qualis autem fuerit totius Forijulij status ante Aquilejam conditam, cum propter temporis vetustatem ipsius, ut non satis vera, sic parva haberi poterit notitia, brevi compendio res tantumodo Carnos describturus, hic omittendum esse duxi.

Postquam igitur incumbentibus Barbaris, S.C. Decreto a P. Cornelio Scipione Nasica, C. Flaminio, et L. Manlio Acidino latina Colonia Aquilejam deducta est, omnem Provinciam tam superiorem, quam inferiorem Romanorum Præsides, et Duces Aquilejæ Sedem,

Sue-

suam statuentes, regere consueverunt usque
ad an: Dñi. CCCCXII, quo Alaricus Gotorum
Rex e Scythia cum CC. Militum millibus tor-
rentis instar Forumjulii ingressus superiorem,
et inferiorem Regionem cædibus, et incendiis
involvit, Romamque quondam Orbis Dominam
per annum obsessam, fameque consumptam ce-
pit, et incendit anno ab Urbe condita M. C
L. X I X. Parvo postea interjecto tempore Va-
lentiniani Imperatoris tempestate, Attila
Unnorum Rex innumeram Barbarorum,
Unnorum scilicet, Gepidarum, et Ostrogotho-
rum falangem secum trahens, Istria devastata,
Aquilejam per triennium obsedit, demumque
captam, funditus subvertit, sedente tunc Nice-
ta Patriarcha decimo nono post Divum Marcum.
Concordiam quoque, et Altinum devastavit, ac
omnem Forijulii Regionem, maximamque Italiæ
partem, incendiis, rapinis, ac cædibus fœdavit,

quo

quo tempore ferunt Arcem Utini, quę in edi-
to loco sita, veluti Specula, domos superemineat
omnes, ita ut ejus prospectus in Patriam fere
universam se extendat, ab Attila militibus
Aquileję obsedione durante conditam fuisse.
Ab iis autem temporibus usque ad Imperium Ju-
stini minoris tam gravibus, et frequentibus Bar-
barorum incursionibus, Italię res afflictę sunt, ut
ad nihilum prope modum redactę viderentur, dum
brevi spatio diversis, tum origine, tum moribus,
efferatisque Nationibus misere cuncti inservire co-
gebantur, ita ut nullam habuerit firmum, ac durabi-
le Dominium, vel saltem Dominii Speciem. Forojulien-
ses, et Carni, qui eamdem, quam ceteri Italię Popu-
li fortunam experiebantur, et eo fortasse graviorem,
quod omnes pene a Barbaris in Italiam factę irrup-
tiones per Noricum, et eam, quę nunc Carinthia dicitur,
Regionem, primi ad expelendam immanem Italici San-
guinis sitim, quam ipsi Barbari prę se ferrebant,

ex

expositi esse videbantur. Infra enim prædictum tempus post Attilæ obitum, Ostrogothi, Duce Theodorico Forumjulii ingressi prope ruinas Aquilejæ, Odoacrem Italiæ Regem prælio superarunt, omnemque demum Regionem circumjacentem, ac Italiam universam pervagati, innumeras ubique clades, ac direptiones addidere. Quos cum sequutus Totilas Gothorum Rex imperante Justiniano, Forumjulii ingressus universam Provinciam ipsam, Italiamque afflixit, ac Romam cepit, et devastavit. Alboinus (a) demum Longobardorum Rex, imperante Justino minore, sedente Benedicto I. Pontifice, Martiano autem vigesimo nono Patriarcha Aquilejæ, Pannoniam linquere, et Longobardos in Italiam ducere constituit,

innu-

(a) Albonius biscentum millibus Longobardis Italiam ingreditur. Albonius prope Veronam veneno necatus a Rosimunda uxore, eo quod eam bibere aretasset e Cranео Corimundi Patris sui.

innumerisque suis copiis trigenta Saxonum millia adjunxit, et per eam, quæ ut supra diximus, semper ad Italos exitum patuit, portam iter fecit. Pannonia enim decedentes per Noricum, quæ prius Bavaria, nunc Austria dicitur pervenere in Liburniam Provinciam scilicet Forojulii, hoc enim nomine, et antea, et nunc dessignata fuit, omnemque Regionem illam tam superiorem quam inferiorem sub dictione accepit, eumque Sisulphum Nepotem ei Provinciæ præfecisset, reliquas Italicæ Urbes oppugnare instituit, prout majorem revera illarum partem quam cito subegit. Firmata ibi Longobardorum sede, et vita privatus Alboino, Nobiles Longobardi peremptо Successore Clefo, triginta ex Primatibus Duces creavere, quibus singulis Provincias regendas commiserunt, et Sisulphum (a) Forojulii, proximisque Regionibus

præ

(a) Sisulphum, non Sisulphum Alboini Nepotem alii dicunt Forojulio præfectum post obitum Cleffi.

præfecerunt, quibus antea a Patruo fuerat præ-
positus, quam regnandi rationem longevo postea
tempore servaverunt, donec abominati tot Du-
cum tyrannidem, ad Monarchicum Dominium
reversi sunt. His autem, Juliensium, Carnora-
que Provinciam, una cum ea Italiæ parte, quæ
adhuc ab ipsis Lombardia nominatur, sub Ducum
titulo regentibus circiter extremum Phocæ Im-
perii tempus, sedente Bonifacio IV. Pontifice
maximo, et Agilulfo (a) Longobardorum Rege,
Hunni, et Avari, qui et Bavari dicuntur, e Nori-
co in Italiam profecti Forumjulii invasere, qui-
bus ipsimas ejus Provinciæ partes tenentibus,
Gisulphus Dux, qui Sisulpho successerat cum om-
nibus ijs Provincialibus ad arma ferendum ido-

neis

(a) Agilulphus Gubernator Taurini morbo jam
Antarito Longobardorum Rege desponsat sibi in uxo-
rem Teodelindam Antariti viduam, mox proclama-
tur Longobardorum Rex.

neis occurrit collatisque signis acriter utrinque pugnatum est, qua in prælio Gisulphus multis confossus vulneribus oppetit, cæsis etiam quamplurimis Longobardorum militibus. Avarus autem victor Provinciæ passim rapinis, et incendio vastata, cunctisque circum Oppidis Cormones, Artenea, Flemona, Osopo per vim, aut deditionem receptis, cum exercitu ad superiores Carnorum partes se contulit, qua in Oppidum tunc minutissimum in ipso Algiæ ingressu positum Gisulphi Conjugem una cum Primatum Longobardorum uxoribus opes omnes locorum natura fretam utilisse audierat. Obsederunt igitur Oppidum Bavari, eoque brevi tempore nova proditionis genere potiti sunt. Cum enim Romilda, Gisulpho viro, ut supra vidimus, orbata, Avarorum Regem crispo capillo insignem, auratâque clamide fulgentem, circa Oppidum inequitantem fuisset intuita, statim ipsius amore capta, sese,

Op:

Oppidumque ei tradidit, pacto prius inito de conjugio cum ipso contrahendo: Avarus accepto in ditionem Oppido, una tantum nocte feminam ad se admisit, quam postea duodecim militibus tradidit abutendam, dimissaque Plebe, ac preda ex Oppido comportata, illud combussit, funditusque delevit, adeo ut vix ulla vestigia postea apparuerint. Licet autem nonnulli inter quos Candidus Comment: Aquil: lib. IV. hoc eo in loco evenisse scribit, ibi nunc est Civitas Austriæ, ibique Julium Oppidum ab Avaris exissum fuisset asserit, opinio non placet. Ego tamen pluribus innixus argumentis affirmare ausim, hoc potius in Julio Oppido, quod in Carnea nobilissimum extetisse non ambigitur quo in loco adhuc est Lacus Julium appellatus, ab Avaris fuisse gestar. Blondus enim Dec: I. lib. 9: Julium Supramemoratum in ipsis Montium faucibus positum fuisse scribit, idemque Justinianus Venet: . .

Hist.

Hist: lib: 7. confirmat. Quod quidem de situ, ubi Civitas Austriæ posita est, nullo modo dici possit, quemadmodum plano, patentique loco existens. Quocirca omnibus quidem probabilius esse debet, Longobardorum Ducem, reliquosque ejus gentis Primates, uxores, et Jaram in Oppidum Julii inter Carnos situm contulisse, cum et ipsum in montium faucibus extet, et 50 millia fere passuum distet a locis hostium incursionibus expositis; quod quidem loco, et natura munitum: exiguo militum præsidio, contra longe majorem hostium numerum defendi poterat, quam in plano, et potenti Oppido ac primis irruptionibus eorum in Provinciam irruentium incursionibus patentem, cujusmodi est memoratæ Civitatis Austriæ situs, omnes enim vias, quibus in Italiam Barbaris iter patuit, circa Civitatem, vel paulo longius esse nemo est, qui nesciat veluti Verucca Montis Falconi ex Istris, et Noritia

long:

longe, latissima ex Liburnis, Iauriscis, et Noricis; Julminia ex Carinthia. Constat preterea Julium antedictum funditus ab Avaris eversum una Blondi verba plane demonstrant; hæc enim scribit, præda ex Oppido asportata, Avari ædificiis ignem immiserunt, nec prius inde movit Rex, quam Oppidum munitissimum, opulentissimumque solo æquavit. Sabellicus quoque de vetustate Aquil. lib. 4. postquam Julii eversionem, de qua superius egimus, descripsit, subdit. Quæ si ita se habent, Gaulus Diaconus, qui ejus rei auctor est, videat quomodo Oppidum, quod Civitatem appellat, Forumjulii esse possit, cujus vestigia non modo non evanuere, sed inter Oppida Patriæ locus ipse frequentissimus sit. Quibus adductis rationibus clarissimus nobilitate, et doctrina Bernardus Justinianus Venet. Histor. Lib. 7. descripta prius Oppidi deditione illud, inquit, Avari ab ipsis radicibus

ev:

everterunt, ut non solum instauratum sit nunquã, sed ubi nam situm fuerit, nullis certioribus vestigiis, aut monumentis constet, nisi quod dum in ea Provincia Legationis munere perfuncti, admirarẽmur interisse nobilis Oppidi vestigia, et scrutaremur et Incolas, et locum, reperimus est in ingressu Alpium aliquanto supra Tulmetium vicus adhuc cum nobili Ecclesia, ubi pavimenta conspiciuntur Musaico opere depicta, et lapides juxta templum antiquis et magnis incisi litteris. Ejus loci nomen cum quereremus, et Julium respondissent, facile intelleximus locum esse, quem quærebamus, et Julium corrupto nomine appellari. Hæc Justinianus. Constat autem pluribus argumentis Oppidum prædictum a Julio Cæsare conditum fuisse, cum illac ipse cum exercitu contra Helvetios proficisceretur. Audito enim Helveriorum motu Cæsar, ut idem ipse lib. primo de bello Gallico testatur, duas in Italia Legiones conscripsit, et tres, quæ circa Aquilejam hie:

hjemabant, ex hjbernis eduxit et qua proximum iter in ulteriorem Galliam per Alpes erat, cum illis Legionibus ire contendit. Qeterum enim Alpium additum Helvetii occupaverant, presidiisque munierant, ne illac Romanus Consul exercitum traduceret. Ferro hodieque die nulla est frequentior, aut brevior via ex Forojulii in Helvetios proficiscentibus, vel inde huc remeantibus quam ea, quq tendit per Montem Crucis in limine Quartenii S. Petri situm, in quo Julium quoque Oppidum extitisse demonstrabimus, quo in Monte via, quq ante difficilior fuerat, permeabilis ut fieret a Julio Cqsare curatum est. Cui rei monumento sunt quqdam litterq, medio fere Montis ascensu, magno incisq saxo, quq hujusmodi sunt.

Julius Cæsar hanc viam
inviam rotabilem fecit.

Ea vero ratione Oppidum supradictum a Cæsare conditum, et munitum fuisse credendum est, cum ut si non perdomite hoste humanæ necessitatis vis, cum a Gallia, quam petebat, repulliset id post se relinqueret veluti liberi regressus signus, et præsidium, tunc etiam ne eadem via Barbaris in Forumjulii ingredi conantibus pateret, Oppidum in Alpium radicibus tamquam firmum propugnaculum opposuit. Insistunt præterea Vagi nonnulli tam supra, quam infra locum, in quo Julium esse diximus, quorum nomina redolent antiquitatem, ut Formiæ, Secceia, Arta, Nuceria, et Sutrium, quorum Incolis etiam nostra tempestate pavimentorum vermiculato opere fragmenta, marmoreas columnas, fractas tamen exaravere, urnæque, in quibus mortuorum cineres Antiqui reponebant, repertæ sunt, et plura etiam sepulcra e magnis quibusdam saxis excisa. Probat

in

insuper tum antiquitatem, tum nobilitatem vetustissimum Templum in elatò montis cacumine positum, et Apostolorum Principi dicatum, cui Præpositus (a) cum octo Canonicis inservit, quorum quidem Capitulum præter Aquilejense, cætera totius Patriæ vetustate præcedit, habetque Præpositus locum, auctoritatemque suffragii in generali Patriæ Parlamento. Multa præterea extant in ipso Julii Vico antiquitatis vestigia, ac inter cætera in Vestibulò Ecclesiæ Divi Leonardi temporis injuria adesum quoddam saxum, in quo hujusmodi litteræ inspiciuntur

S.S.S.A. ...

Pecunia refecere, et inaurata
In Fastigio V... I
Et

(a) Benecontri Præpositi de Carnea fit mentio in quadam concordia inter Decanum, et Capitulum Aquilejense an: 1254; sed dubito an fuerit Præpositus Civitatensis

Et signa duo dedere
Anio P. L. Principe
..... Potitior Sex. l. Argentillo.
Mag. Vici

Ex eodem loco alter lapis adductus, hujusmodi est.

Sex Erbonius Sex. Sex. l. Fron.
Egontius Primi, et Genti IV. C.
X Voticius. Argentill. Amo. I
Titius. T. L. ..... Philemo.
X Erbonius Sex. l. Pilogen.
Gavius Philemonis. l. Hilari.
Egontius. l. l. Stepanus.
Mutuius Ditionis. Sentio.
Gavius l. l. Gratus.
La. Rus. Vetti. T. Ser.
Agistri œdem Herculis. D. S. P.
X Erbonio Sex. Diphilo.
Evintilio. M. L. Donato
Mag. Vici

In angulo Ecclesiæ Plebis Tulmetii ex eo-
dem loco exportatum, ibique repositum est
saxum cum his litteris:

M. IVVENTIVS
M. F. CLA
OCLATVS VET.
COH. VIII: PRAET.
T. F. I. SIBI.

Tulmetii quoque in Ædibus Josephi Gottardis
ex eodem loco est aliud saxum.

L. Cominius. L. M. L.
Natira
L. L. L. Philostretus
V. F. Sibi, et Suis
L. L. L. Cilo
L. L. L. RÆTUS.
L. L. L. Princeps.
Cominia L. L. Vrbana
L. L. L. Galata.

Duo

Duo jam fragmenta marmorea in Vico Julii in quodam muro inserta inspiciuntur his litteris.

Pub. Considius
M. adduxere
Hoc Victor
Regontius
Sementi

Multa preterea ipsius loci vestigia, aut vetustate consumpta periere, aut alio incolentium negligentia asportata fuere. Hec nos dissertatione prosequuti sumus, ea fortasse longiore quam res ipsa per se clara exigere videbatur, ut quod verosimilius de Julii Oppidi situ legentibus videbitur, id et probare, et tenere liceat; et ne cui videremur parum considerate fuisse, qui aliud quam Paulus Diaconus antiquus harum rerum scriptor, et Joannes Candidus vir apprime doctus de Julio senserant, tenere, et affirmare ausi fuerimus, non enim parum hec argumenta doctissimorum

hom:

hominum sententia comprobata, nobis valere visa sunt ad dignoscendum, utrum in hac potius Carneę Regione, ubi nunc est constitum antiquum, et nobile Julium Oppidum extiterit. Ista autem a nobis, non contentionis alicujus gratia scripta sunt, a qua, et natura, et instituto semper abhorrimus, sed ut Patriæ nostræ, cui vitam ipsam nos debere fatemur, quantum in nobis est monumentis consuleremus. Julio Oppido igitur, ut supra vidimus, fœminę libidine, et opere capto, funditusque everso, magnam Avari prędam, ingentemque mortalium numerum secum adduxere, inter quos Caco, et Dasco majores natu, ac Rodoaldus, et Grimoaldus minores Sisulphi filii capti sunt, duæque eorum sorores, quę non mo de forma singulari, sed etiam spectata pudicitia insignes, summis postea Ducibus in matrimonium collocatę sunt, et adolescentes parvo interjecto temporis intervallo hostiles manus evasi, et in pa-

patriam reversi, non modo paternum Ducatum recuperarunt, sed etiam latissime protulerunt. Ita ultra Patriq, hujusque superioris Regionis fines eam Germaniq partem, quq nunc Zilia corrupto vocabulo, olim Julia, dicebatur, ut libri initio ostendimus, imperio suo addixere, sed dum Caco, et Taseo mirabili concordia Ducatum regunt, Gregorii Romani Patricii fraude Oppitergium accepiti, ibi dolose, (licet non inulti), et crudeliter occisi sunt, quorum necem Grimoaldus (a) eorum frater, Longobardorum Regno adepto, graviter ultus est, ita ut Oppitergium, ubi cedes patrata fuerat, funditus everterit. Taseone et fratri in Forijulii Ducatu successit Grasulphus Patruus, egre id ferentibus Rodoaldo, et Grimoaldo Taseonis fratribus adolescentibus, quo vita functo venit ad Ducatus Dominium Argo illius filius, quo itidem ab humanis recesso, Lupus Ducatum adeptus est, cujus quidem nomini mores nimium con-

(a) Grimoaldus Gabernator Beneventi occiso Gendeberto, et pulso Bertrando Ariberti filio Regno potitur.

congruebant, mirę namque fuit rapacitatis, ut ne Ecclesiasticis quidem ornamentis parceret. Is demum cum Avaris a Grimoaldo Rege contra eum accessitis, pugnans interiit una cum Varnesphrido ejus filio, dum armis paternum Principatum vę cuperare conatur. Post hunc Lauthavius Ducatum obtinuit, sed nihil memoria dignum gessit, cui successit Rodoaldus, qui dum a Patria abesset, ab Aripphrito quodam Ducatu expulsus fuit. Aripphritus tandem Principatum fraude comparatum, paulo post amisit, a Cuniperto enim Rege Veronę capitus, et luce orbatus in exilium ire coactus fuit. Quibus ita sese habentibus, Aldo Rodoaldi frater tamquam Legatus Ducatum administravit, et post hunc Partulphus, qui Sclavos hostes aggressus temeritatis suę pœnas dedit; miserabili enim casu cum magna Forojuliensium parte cecidit, eique Corvulus Dux subrogatus est, qui cum Regis iram in se concitasset, oculis orbatus, in exilium relegatus est. Huic

Leno

Remo in Ducatu substituitur, qui Selavos triplici prælio, ingenti edita clade adeo devicit, ut longo post tempore Forojuliensium arma formidaverint. Cum autem Remo Calistum Aquilejensem Patriarchatum Luitprandi (a) Longobardorum Regis opera ad Patriarchatum assumptum, in mare dejectum vellet, ab ipso Rege Ducatu spoliatus est, cui Rachis filius suffectus fuit. Circa autem hæc tempora Desiderius (b) ultimus Longobardorum Rex, dum Adriano Pontif. Max. bellum intulisset, a Carlo Magno Francorum Rege ingenti prælio devictus fuit, et una cum uxore, liberisque captus, Lugduni perpetuum egit exilium, sicque Longobardorum Regnum, quod in Italia annos 204. floruit, penitus

inter:

(a) Luitprandus approbat donationem ab Liberto factam S. Sedi de Alpibus Cothicis.

(b) Inter Luitprandum, et Desiderium decursi sunt fere anni 60, adeo ut non recte dicere videtur circa hæc tempora

interiit. Eam tamen cladem, Berengarius Foro-
juliensium Dux, genere Longobardus, paulo post
ultus fuit; Ludovicum namque ex Carlo Magno pro
gratum devicit, ipsoque postea Imperii Sceptrum,
quod Franchi multos gesserunt annos, assequutus
est.

Carolus Magnus Vir, et rebus bellicis, et pie-
tate insignis, Paulino Patriarchæ Aquilejensi com-
plures Pagos, et Jurisdictiones in Forojulii et Istria
liberariter largitus est, quæ quidem omnia non
solum a Lothario, Berengario II., et aliis Impe-
rii Successoribus ad Othonem usque rata habita
fuere, verum etiam ab ipso Othone non pauca
Aquilejensis Patriarcha obtinuit Privilegia.
Hic fuit Otho Imperator ejus nominis tertius,
qui an: salutis 996. Imperium a Gallis, et Lon-
gobardis in Germaniam transtulit Gregorii V.
Pontificis Maximi, ejusdemque Nepotis decreto;
Conradus postea Cæsar illius nominis Secundus,

Cop:

Lupono Patriarchę universum Ducatum Foro-
juliensem, et Istrię Marchionatum cum innu-
meris prędiis tradidit, ac Episcopis vigenti Ec-
clesiarum pręfecit, sicque Forojuliensium Duca-
tus a Longobardis ad Aquilejenses Patriarchas
translatus fuit an: Dom: vigesimo quarto (a)
supra millesimum.

Finis Lib: I.

(a) 1024

Fabii Quintiliani Ermagoræ de Antiquitatibus Carneæ

Liber Secundus.

Quia superiori libro, dum de universo Forojulii Statu ageremus, nonnullorum Patriarcharum, qui, Ducibus summam rerum administrantibus, sacris tantummodo prærant, obiter mentio facta est, atque ad hunc locum tandem devenimus, quo quemadmodum Aquilejensis Ducatus cum Istriq Marchionatu conjunctus, ad eosdem Aquilejenses Antistites Cæsaris liberalitate fuerit translatus, ostendimus, operq prætium fore existimavi, si hic de ipsius Patriarchatus initio, de Divini verbi a primis illis nostræ salutis auctoribus semine facto in hac Regione, quæ communi omnium vocabulo Patri-

Patriam ad indicandam mutuam charitatem, appellata est, de nonnullorum denique Patriarcharum rebus gestis, ijs scilicet, quę ad propositam materiam pertinere videbuntur, reliquis vero usque ad Leonem Patriarcham sub silentio positis pauca percurram. Quod quidem eo brevius mihi faciendum intelligo, quia hęc ipsa prídem a doctissimis viris, quorum monumenta quotidie inter omnium manus versantur, uberius, ac feliciore stylo descripta fuisse, non sum nescius, et si eorum scriptis quidquam fidei detrahere, aut ab ipsis quasi prętermissum supplere conarer, non injurię non arrogantię, a quibus longissime absum, crimen mihi est obiiciendum. Post igitur jacta Antiochensis Ecclesię fundamenta, cum Petrus Apostolorum Princeps, Romę totius Christianę Reipublicę sedem collocasset, Primusque ibi Sum: Pontif: ac Christi Vicarius divina aflante gratia feliciter Ec:

Ec:

Ecclesiam administraret, Marcum discipulum
suum, qui breve Evangelium ex ipsius Apostoli
ore exceptum, conscripsit, Aquilejam tunc inter
Urbes Italiæ clarissimam, ut illic Divinum Ver-
bum disseminaret, dimisit. Hic Forumjulii in-
gressus, primus ibi Christum annuncians, Ec-
clesiam constituit, tantaque se præbuit doctri-
na, et vitæ continentia, ut omnes Christi Secta-
tores per ejus vestigia gressus suos dirigere ni-
terentur. Post aliquod vero tempus, Marcus Præ-
ceptorem suum videre, Romamque se conferre
cupiens, clamante Populo, Pastoremque postulan-
te, Hermagoram Aquilejensem Pastorem declara-
vit, quem secum ad Apostolorum Principem per-
ductum, ac quasi pretiosissimum talentum ad ip-
sius Pontificis pedes projectum, ab eodem in Pa-
triarcatu confirmandum curavit. Ne vero Aqui-
lejenses diutius Pastore carerent, Hermagoras,
accepto baculo Patriarchatus insigni, reversus

in

in Patriam, Aquilejensem Ecclesiam miro compposuit ordine, ac tandem a Nerone Imperatore una cum Fortunato Diacono cervicibus abscissis, martirio decoratus est, uti quidem non pauci illius Successores, sevientibus Imperatorum persecutionibus per agonem Martirii ad Celestia Regna devolarunt. Constantino vero Magno ad Christum converso, cum Imperatoris edicto in Christicolas a Presidibus institutas insecutiones deferbuissent, cepit Christi nomen ubique una cum Patriarchali dignitate coalescere, que quidem in Aquileja mirabiliter aucta est usque ad Nicetam Patriarcham XX. qui sedit annos 20, quo tempore Aquileja ab Attila devastata, ac solo equata est; non adeo tamen, ut hic Patriarcha, ejusque Vicarii usque ad Paulum (a) in ipsius Urbis ruinis residere destiterint, tum illius reliquias instaurantes, tum etiam totius Provincie

Cap:

(a) Aliqui Paulinum dicunt

populos, quantum in eis erat, reformantes. Verum cum Longobardi, sedente eodem Paulo, universam Provinciam superiorem, et inferiorem in lib: I. demonstratum est, invasissent, omnia que rapiens, et incendiis crudeliter, fedeque vastassent, idem Antistes Patriarchalem Sedem, totamque illius garam Gradum transtulit, quam postea novam Aquilejam appellavit, ibique sederunt Patriarchę usque ad Joannem 18, qui Antistes creatus de Sigisulphi Longobardorum Regis voluntate, de inceps et ipse in ejus Successores usque ad Calistum XXXIV. Cormoni sedem Patriarchalem collocarunt, Episcopo, quem sibi Longobardi delegerunt in Civitate Austriq, jusdicente. Calistus igitur ingentis Viri animi, ac clarissimo sanguine satus, Patriarchalem Sedem in loco obscuro, Episcopum vero in nobiliori constitutum indignatus, Amatio-

rem

rem Episcopum in ipsa Civitate dejecit, quò ipse mox cum Sede migravit, ibique singuli ejus Successores commorati sunt usque ad Poponem Patriarcham, qui Forojulii Principatu, Istriæque Marchionatu conjunctis, Aquilejæ iterum Sedem transtulit, ubi gratus, ac perjucundus omnibus, vita decessit. Reliquorum vero Antistitum res gestas usque ad Bertoldum hic omittendas esse duxi, cum nihil nobis ad institutam Historiam pertinere videantur, cujus quidem tempestate ejusmodi Carneæ Status fuit, cujusmodi eum inferius demonstrabimus. Nam a Julii Oppidi eversione, quam superiori docuit Liber, usque ad ipsum Bertoldum Patriarcham plures et generis nobilitate, et divitiarum copia pollentes, hanc Carneæ Provinciam incolere non destiterunt; Cumque Sisulphi filii Paternum Principatum vindicassent quibuscumque de se fuerant benemeriti, iisdem Castrorum, quorum

adhuc in Carnea extant vestigia, edificandorum potestatem permiserunt, et adjacentium Pagorum jurisdictionem liberaliter largiti sunt. Sic Castrum Dulmetii, Illegii, S. Laurentii, Invilini, Subelivii, Nonte, Luintii, Sjai, Seccig, Sutrii, et quę alias memoravimus, ceteraque plura, quorum nomina vetustate periere, condita sunt, quę gentes etiam totius Provincię Carneę jurisdictio, prout cuique Principis liberalitas fuerat elargita, diu permansit, in quorum numerum reponendum etiam censeo Castrum, ubi nunc Ecclesia Protomartyri Stephano dicata, erecta est, edito in loco paulo supra Lacum (a) Cavatii, cujusque rei argumenta esse possunt, cum Lapides, tum veteres numi a pueris circum ipsum locum, suos pascentibus greges, effossi.

Ego

(a) Lago di Cavatto donato dal Patriarca Volcherio da Ottone di Villata ann: 1121 ex Calad: jun. lib. 5 pag. 104

Ego quidem vidi duos nummos ibidem exaratos, alterum quidem aureum, in quo ex una parte Justiniani Imperatoris effigies, ex litteris appositis expressa conjicitur, ex altera vero victoriæ, qualis a veteribus fingi solebant, cum ejus nominis inscriptione cernitur; alterum vero æneum, in quo ab uno latere C. Portii Cattonis, ab altero vero Calphurniæ L. Pisonis filiæ effigies expressæ visuntur. Verum enim vero, quæ in hac Regione usque ad Bertoldum acciderant, cum nihil prorsus comperti, præ scriptorum inopia reperiri potuerint, ea describere nobis minime licuit. Ceterum ipsius Bertoldi tempestate, qui Moraviensis Ducis filius, dum Coloniensi Archiepiscopatui præesset, ad Patriarchatum delectus fuit, intestinum contra eum bellum exoritur. Plures enim Forijulii, et Carneæ Feudatariorum Castrorum Domini ejus Imperium detractabant, inter quos fuisse connumerantur Federicus, et Artoicus Caporiaci, Henricus Villa-

teus

reus, Dectrius Fontebonus, Artuicus Strasoldus, Rodulphus Savornianus, Corradus, et Artuicus Castelarii, Bernardinus, et Ludovicus Soffumbergii, Jacobus Butrus, et Aldericus Sulcenicus. Hi omnes quo facilius Patriarchę obsistere possent addiunctis sibi Tarvisinorum viribus anno MCCXIX. ante diem 17 Kal. 7bris coram Cecelino Romano a Vicecomite de Vicecomitibus Forijulii Præside, in Civium numerum descripti fuere, singulique omnia Castella in Forojulii, et Carnea dictioni suę subjecta Tarvisinis cesserunt, donove dederunt inter quos Federicus, et Artoicus Caporiaci non modo Percentum, Propetum, et Cassoniaccum, verum etiam Castrum S. Laurentii, et Invilini, quę in Carnea ipsi obtinuerant, concedere non sunt veriti. Insuper una simul Tarvisinis in subsidium bellu C. L. Librarum millia denariorum Veronensium policiti sunt, quorum Aldericus Sulcenicus 16. Soffumbergus ℔. Villetęus ℔. Castelerius ℔.

Bat.

Butrius 5. Savornianus 8. Strasoldus 8. Ponte-
bonus 6. Federicus, et Artoicus Caporiacci 50. libra
rum millia, alii reliqua præberent. Cum vero Patri-
archa, addictis iis, quos commemoravimus Forojulien-
sium copiis, plura non modo Feltrensi, ac Belunensi,
sed etiam Aquilejensi Ecclesiæ damna intulissent,
gravioraque in dies inferrent, tandem anno Salutis
1219. 4 Kal. Octobris Honorius III. Pont. Max. Pa-
triarchæ illiusque Legati precibus, ac lacrimis per-
motus, Patarinis, eorumque Socios sacris interdixit.
Præterea a Principe Veneto, Patavinis, Vicentinis,
ac Veronensibus, ut dum Patarini, Sociique in ejus-
modi pertinacia permanerent, eorum aditus, et com-
mercium effugeretur, contendit. Idem tamen Pontif.
restitutis prius in gratiam, inque Sedes patrias rever-
sis, quascumque inter ipsos, et Patriarcham Aquile-
jensem dissensiones sedandas curavit; Antonio Pran-
dense, et Leonardo S. Pauli Parocho arbitris datis,
qua quidem in re præcipua Hugonis Hostiensis Epi-

scopi

scopi, Pontificisque Legati opera emicuit, reddita Provinciæ pace. Circa * hæc fere tempora Portogruense Oppidum ædificari cœptum est, et Thereli- nus Chereli Comes Germanus Monasterium Divi Galli nomini dicatum, quod Mosaicense dicitur ex- tus construxit, amplissimaque fructuum accessio- ne ditavit. Demum Bertoldo vita funeto, Gregori- us Montelongus magni animi Vir ab egregiam ab ea pro Catholica Ecclesia navatam operam ab In- nocentio IV. in Patriarcham assumptus est, Terra viam enim, quæ dum ipse Pontificis nomine Bono niæ præsset, ab Federicum Cæsarem desciverat, vi cœpit, Carmamque ab eodem Fedenico obsessam libe- ravit. Is, dum Carneam Provinciam, prout cetera Patriarchatus loca undequaque visitasset, et in Ca- stra Fulmeti, ut ipsius Regionis statum componeret, aliquandiu commoratus fuisset, loci situ, licet mon- tibus undique cincto, delectatus, Forum ibi constitu- ire decrevit, ubi nunc est Oppidum, ut in dies ma-

jor:

* non ita ve- rum, sed 147 anni antea

jori hominum frequentia adaugeretur, rara enim tunc erant ædificia. Quamobrem publico sanciri edicto, quod quicumque, vel alienæ Iurisdictionis Domos ædificare posset in ipso Julmetii Oppido, tum etiam prata, pascua, terras que incultas ad culturam redigere, ac cujuscumque generis ædificia supra vivos, et flumina per ipsum agrum labentia construere liceret. Insuper, ut Populi externi, Carnique, Oppidum ipsum, tum spe lucri allecti, tum etiam necessitate coacti frequentarent, vetuit, nè quo in totius Carniæ loco quisque, sive forensis, sive Carnicus aliquod mercimonii genus exerceret, præterquam in foro Julmetii, gravibus iis, qui secus faciens, pœnis. Quæ factum est, ut in dies locus ipse, non incolentium modo numero, verum etiam mercium frequentia coalesceret. Idem quoque Lamarcha Ruitpertum, Subclavium, qui primus Subclavii Castrum jure veteri, et Legalis feu-

di

di acceperat, confirmavit in omnibus feudis, quę
tunc, modo Germanię dicebantur, olim ad Castrum
Seccię pertinentibus. Anno postea XVIII. Ponti-
ficatus, Gregorius in Civitate Austrię decessit, ibi-
que sepultus juxta Paulini tumulum, cui in suc-
cessorem electum Philippum Carmunti Du-
cem, cum nollet Gregorius X. Pontif. Max: in
Patriarcham confirmare, Sedes quadriennio va-
cavit. Demum idem Pontifex Raimundum Jurri-
anum Mediolanensem, Comensemque Episcopum
in Patriarcham delegit, qui quidem illustri ge-
nere satus (ejus enim Gentiles de Mediolanen-
si Principatu cum Vicecomitibus tunc decerta-
bant.) his omnibus fulgebat virtutibus, quę Do-
mi, forisque vero Principi digne desiderari so-
lent. Ab universis enim Torosulii populis, ingen-
ti, supra quam dici potest lętitia, excepsus mi-
rabili equitate, creditum sibi Principatum ad-
ministravit, tantumque abfuit, ut aliena usqu-

am

am appetierit, vel nova aliqua populis onera
imposuerit, licet diversa bella gerere coactus es
set, ut vel ea, que sibi jure optimo communi om
nium consensu debebantur, magnificentissime
remiserit. Cui rei testimonio sunt inter cetera
momenti vectigalia Utinensibus condonata, Me=
nia, quibus Oppidum Dalmetii sepsum est, incho=
ata, portionumque omnium rerum in ipso Oppi=
do vendendarum Dalmatinis liberaliter remissum.
Quare non immerito in aprice Porte, et Superio=
ris, et inferioris predicti Oppidi in hodiernumque
diem Darris, et sceptra antiquissimum Fami=
lie Stemma conspicientur, que Dalmatini benef=
ficii memores, et observantie sue erga Darria=
norum Familiam in monumentum posuere.
Privilegia quoque, et immunitates a Gregorio ejus
predecessore concessas per publicas litteras ratas
haberi mandavit; cumque de Statutis super re=
bus in Carnea vendendis disceptaretur, ipse

Rai=

Raimundus antecessoris Sanctionem ita interpretatus est, ut scilicet Carnis Populis in locis res ad victum necessarias cujusvis generis inter se vendere liceret, dummodo nemo rem ab altero emptam vendere auderet, cum rem emere, emptamque vendere minime sit rem ipsam ad usum suum comparare, vetuitque gravi indicta pœna, ne quis mercaturę gratia quidquam venderet, preterquam Tulmetii. Cum vero antiqua feuda Castrorum S. Laurentii, et Invilini, aliàs per Dietalmum Caporiacum, et Federicum ejus filium possessa ad Patriarchalem Sedem devoluta essent, Artuicus de Castello, prestito prius, more majorum, fidelitatis juramento, eadem ab ipso impetravit anno a Christo nato 1281. Hoc itidem anno Riccardus Subelevius sponte, et libere partem suam Castri Subeleviii, Pagique inhęrentis in manibus ejusdem Antistitis cum resignasset, Stephano ipsius Ric-

car.

cardi propinquo tradita fuit. Circa hæc ferè tempora Ermanus quoque, et Franciscus illegiti Carneæ plura eorum insignia feuda, Leoprando, et Frugnespio fratribus Civitatensibus largiti sunt, quæ postea ab ipsis, sive hæredibus Civitatensi Capitulo jure legati relicta fuere, quorum hodierno quoque die ab eodem Capitulo fructus in Carnea exiguntur. Raimundo postea vita functo, Petrus Gerius Capuanus Archiepiscopus Patriarchatui præfecit annum unum, dies decem, cui Ottobonus Patavinus Episcopus successit nonus, et sexagesimus Patriarcha. Is grave bellum gessit cum Carinthiis Ducibus, et Ricardo Caminensi, cui plures tum Forojulienses, tum Carni Castellani adhærebant. Demum cum illius subsidium Enricus Goritiæ Comes cum auxiliariis copiis venisset, eumque Patriarcha totius exercitus Imperatorem declarasset, collecta magna militum manu, et faventibus aliis omnibus Civitatibus

tam

tam supra, quam infra, signisque collatis victoria potitus est. Hac mora, Goritiæ Comes Patriarchæ jussu, iisdem cum copiis, quibus hostes devicerat, Butrium obsedit, cepit, et diruit, Corpetumque Enrico Prampergio equite, capite mulctato expugnavit. Castra inde metatus ad Caporiacum, diuque obsessum, victa tandem Ludovici Caporiaci pertinacia incendit, ipsumque Ludovicum Goritiam duxit captivum, quem postea Jana Conjux pluribus in Villalta, et Zuanico prædiis pro ejus redemptione traditis, captivitate liberavit. Ejusdem quoque Patriarchæ tempore Illegium Castrum igne, vel casu, vel consulto, ut nonnulli opinantur, funditus combustum est, paucisque postmodum annis Ludovicus Illegius cum plura bona sua Capitulo S. Petri in Carnea concessisset, ipse una cum Federico Hermani Illegii filio, ac Evarando Henrici Laintæ pariter

filio

filio Civitatem Austriq migrarunt, ubi inter nobiles Cives adscripti fuere.

Ottobono successit Castonus Iurrianus, qui immatura morte preventus, Patriarchali sede frui non potuit, devoluta dignitate in Paganum ex eadem familia ortum anno 1 3 0 5. Tulmetini tunc primum civilibus discordiis conflictari cepti sunt, Ancillotus enim, et Joannes Bertoldi, necnon Federicus Candidus, cum sibi pre ceteris Civibus, opibus, et divitiarum copia affluere viderentur, libertatis dono abusi, tyrannidem agere ceperunt, nactique plures, quos egestas ad quodvis facinus impelleret, optimum quemque, qui eorum degeneres mores aversabantur, gravibus afficiebant injuriis, et eousque ipsorum excreverat impudentia, ut vix ab honestioris vitæ mulieribus indignas continerent manus. Quamobrem excitato regente universi populi tumultu, et in eos Tulmetinis irruentibus certa-

tim

tum, pluribus confodiuntur vulneribus, ut cadavera die, noctque insepulta jacuerint, Propinquis ipsorum iram populi metuentibus, nec humare audentibus. Sic parem meritis finem habuerunt ii, qui divinis, humanisque legibus posthabitis Patriæ quietem turbare ausi fuerant.

Anno 1340. Ermanus, et ceteri Castri Montæ Consortes, Beltrando Patriarchæ in mortui Pagani locum suffecto, partem Feudorum, cui Armanię, Cerciventi, et Paluzię Pagorum vendiderunt, itemque eo, qui proxime secutus est anno, a Francisco, et Odorico Gualteriis Candidi filiis, Everardoque eorum Nepote Civibus Utinensibus, reliquam Feudorum eorumdem portionem, idem Bertrandus mercatus est. Hermanus quoque, et Henricus Saintzi partem Castri Zeachi, quam olim Franciscus Zeacus obtinuerat, Petro Zeaco Andreuttii filio vendidere. Verum hisce temporibus Comites Pratę, et Brugnarię, Beachinus Purliliarum

Co-

Comes, Vallus, Bertoldus, et Henricus Spilimbergii Consortes, Coloreti, Caporiaci, Irisani, et Muratii, Ermanus Eques, et Henricus Luintii Carneq, Hermagoras Iurrianus, Ioannes Franciscus Iurrianus, Ioannes Franciscus Corpetanus, Civitatenses, Fortunaonenses, pluresque alii, adjunctis sibi Comitis Goritiq copiis auxiliariis a Patriarcha defecerunt, cum nimium adversæ partis hominibus Beltrandus indulgere videretur, gravesque tam inter ipsos bellum exortum fuerat, multaque damna utrinque illata, donec Apostolici Legati opera induciæ ad tempus inter Patriarcham, et Goritiq Comitem, ceterosque ejusdem factionis pacta sunt. Hinc Patriarcha plura magnifica opera Utini, et alibi in Patria Forijulii ædificanda curavit, et inter cetera Clusiam, quæ in Carinthiam iter est, Moscardamque Arcem decem millibus passuum supra Julmeiam, per quam in Vallem Iuliam tenditur, a fundamentis erexit. Reliqua ab eo gesta,

ejus

ejusdem epistola, a Candido lib. 7. re gesta, demonstrat. Is demum dum Utinum revertitur, paulo infra Spilimbergum, nil hujusmodi timens, a nonullis per insidias circumventus occiditur, cujus corpus Utinum allatum honorifice in marmorea quadam Area, quam ipse dum viveret SS. Hermagore et Fortunati ossibus servandis, destinaverat, Utinenses condidere, eique ad quoddam tempus divinos prestiti sunt honores. Nuper vero Cesar de Nores Patrentinus Episcopus Apostolici Visitatoris munere fungens in Patria, Bertrandi corpus in Templo maximo, ubi servabatur, sepoltura tradi jussit, ejusque venerationem penitus abrogavit. Nec tamen Patriarche hujus cedes inulta remansit. (a) Nicolaus enim Boemarum Regis filius, Caroli

IV.

(a) Nicolaus possessionem cepit Patriarchalem die 11 Maji 1351. in Ecclesia Aquilejensi, ibique expoliatus fuit Cappa. vid. in not: Jacobi a Terre anno 1351

IV. Cæsaris frater, ut ad Patriarchatum delectus esset, nihil sibi antiquius, dignisque arbitratus, quam ut Prædecessoris cædem ulciscereturmagno coacto exercitu, Castrum Pragretum expugnavit, et evertit. Capoviaci partem solo æquavit, Joannem Franciscum Pergetarum, Henricum Spilimbergum, ac Rizardum Varmensem capitis supplicio affecit, eamque omnes nefandæ conjurationis reliquias, persequi decrevisset, in Carneam exercitum duxit, ibique Ermanum Quintum Equitem illustrem, et magni animi, magnoque apud Carnos auctoritatis virum, qui Quintium Castrum, ubi nunc Parochialis Sorti Ecclesia extat, antiquo jure obtinebat, sequeeo, et loci natura, et iis, quas secum habebat copiis fretus recuperat animo parato ad sustinendum, quatenus Patriarcha sibi vim inferre vellet, oppugnare instituit. Interim jubet, omnes, qui arma ferre valerent, quamprimum convenire, in primisque Castellanos omnes, inter quos Baltramnum Subelevium, qui cum longissimam intergessuis-

set

set moram, tendem ubi nullum tergiversationis locum esse videt, egre ejus obtemperavit imperio. Hic et sibi ob multa commissa flagitia, ac præcipue ob stuprum duarum nobilium Virginum, quas insciis Parentibus secum in Castrum suum abduxerat, non modicum timens, et Hermano arctissimo necessitudinis vinculo devinctus, clandestinis cum cæteris Castellanis indictis Consiliis de communi libertate multa quæstus, non modo Patriarchæ auxilium denegandum, sed Hermano obsesso, subsidium ferendum esse senserat. Effecit itaque, ut et ipse, et Castellani pene omnes litteras ad Hermanum clam mittere decreverint, quibus ipsum hortati sunt, nè deficeret animo, sed pristinam virtutem retineret, propediem enim omnium copias illi in subsidium venturas. Traditis cuidam latori ad Hermanum nocturno tempore præferendis, a Patriarchalis exercitus excubiis interrepto, et ad Antistitem delato sunt. Quibus perlectis Patriarcha,

cog-

cognita Castellanorum perfidia, ac nemini communicato consilio, jussoque eum, qui litteras attulerat in vinculis servari, exitum rei sibi expectandum esse, statuit. Postremo die, cum nihil de litterarum interpretatione Ruitpertus inaudisset, veritus, nè a multitudine proderetur, dissimulato consilio in Castra Patriarchæ cum copiis suis profectus est, ubi se de diutina mora pugnare coactus, nullum gravius responsum accepit. Hilaris ergo Rubelivius, quod bene sibi ex animi sententia evenisse putabat, statutum tempus, quo ceteri omnes, qui auxilia polliciti fuerant, convenirent, avidissime expectabat. Interim Patriarcha die, noctuque solicitus, ac vigilans in locis editioribus præsidia posuit, hostesque aquatione prohibuit. Erat Lainium Castrum, ubi nunc visitur Ecclesia, in summo, sed leviter declivi colle situm, cujus radices Decano fluvio alluebat, superius erat planities, quæ duorum fere millium passuum in longitudinem, et latitudi-

nem

nem quingentorum spatio patebat, reliqua rupibus, et montibus arctabantur. Hac in modica planitie Patriarcha Castra posuerat, neve repentinis imbribus flumen pertransire prohiberetur, et exinde pabulari, comeatumve commode asportari, sublicium pontem in eo conficiendum curavit, qui pons hodierno quoque die Incolis ad eadem sacra convenientibus inservit. Neque vero Patriarcha obsidionem intermittebat, eoque cautius prgcavebat, quo propior erat dies, quo ex Castellanorum litteris didicerat, Hermano subsidium esse venturum, Subelevium que habebat in Castris, cui consilium suum omnino ignotum esse, cupiebat. Interim quoque die Hermannus ipse una cum Henrico filio levibus prgliis cum Patriarchali exercitu decertabat, maxque se inter Castrum recipiebat, id agens consulto, ut Patriarchę opera, cum maxime posset, deturbaret, copiasque averteret, quo milites sui,

com:

commodius aquam, cujus premebantur inopia, ex prætersluente fluvio, haurire possent. Cum vero ex captivis cognovisset Patriarcha, hostes aquæ inopiam ferre non posse (occupaverat enim proxima fontibus loca) eosque redactos, ut nisi siti extingui vellent, eos fluvium necessario esse adeundum, dispositis præsidiis, in eam incumbebat curam, ut omnes collis descensus diligentius custodirentur, nè qua nocte perduelles ad aquandum erumperent. Hermannus jam fere agens extrema, pluribus, et jumentis, et hominibus siti consumptis, intelligens sibi, vel de deditione, vel eruptione, consilium esse capiendum, sustinendum tamen aliquantisper, et experiendum esse decrevit, opinatus aliqua ex parte, tot malis remedium defuturum. Itaque media circiter nocte delectos nonnullos expeditos milites ex Castro, adaquatum mittere statuit ex ea parte, qua flumen Colli subesse

ost:

ostendimus, junctoque eis valido veteranorum
præsidio, cui Henricum filium præfecit. Quod
cum ii, qui in superiori Colle stativa agebant,
cognovissent, cæterosque, qui in Castris erant Co
militones, certiores fecissent, a tergo hostes ad=
orti, ad unum omnes interimerunt et inter ali=
os Henricum Hermanni filium ad Patriarcham
deduxerunt, quo diligenter asservari jusso, se=
quenti die obsidioni finem imponere cupiens,
Castrum totis viribus oppugnare præcepit. Her=
manus cum per multas horas, eorum quos aqua
tum miserat, frustra redditum expectasset, pes=
simum suspicatus eventum, nec animo fractus
audacter restistebat. Sed Patriarcha, Hermano
nullatenus cedenti, Henricum ejus filium in vin=
culis positum, ostendit, minitans, si in pertina=
cia duraverit, de eo ultimum esse sumpturum
supplicium. Quem cum vidit Hermannus, pater=
na commotus miseratione, statim abjectis armis,

non

non tam sibi, quam filio vitam deprecatus, se in Patriarchę potestate dedit, quę adeo Conjuratorum, a quibus sibi periculum imminere videbat, odio exarsit, ut quatenus quęstione adhibita, Hermanum, filiumque cędis participes fuisse comparet, meritas de eis pœnas sumere, nullique reo culpam condonare sibi in animo proposuit. Amb[os] igitur in catenas conjecit, simulque Ruitpertum Subelevium, quem a Patriarcha accersitum, invitum tamen in ipsius Castra, sed dissimulato animo tandem advenisse, cujusque eas, quę ad Hermanum litterę mittebantur, interruptas fuisse, superius docuimus, subito comprehendi, et vinctum custodiri jussit, ut conjuratione patefacta, singulos ulciscceretur: Ne ne hostem post se relinqueret, neve cui facinoroso impositum se in illud Castrum recipiendi facultas daretur, funditus divelli jussit, statimque ad Castrum Subelevii conversus cum omnibus copiis, ubi

cum

cum imperata omnia offendisset, Ruitperto nihil de Patriarcha cogitanti, ipsius Vxorem cum filio impubere cepit, Castroque sine ulla contentione potitus est. Cognita postea causa, cum Ruitpertum, et conjurationis participem, et plurimorum flagitiorum auctorem comperisset, cumque una cum Hermanno, et Henrico Hermani filio capite muletasset, Castrum eversit. Minoris tunc Ruitperti filius erat ætatis, ideoque culpæ expers à Patriarcha creditus, misericorditer agens, sublatam modo jurisdictionem, paterna bona, ac feuda ei restituit; atque inde profectus, Invilinum in edito colle situm, quia omnes Castellanos conjurationis conscios sciebat, omniaque Castra in Carnea, propter nimiam incolentium licentiam, libidinemque ab omnibus odio haberi constabat, penitus delevit, publico statuto edicto, nè quis ex illo unquam tempore instauraret.

Clad:

Clades ista non tam peculiaribus Carneam per-
cussit, quam universum Forumjulium, siquidem
nè Castro quidem Forocanti inferioris Melsi, So-
phimbergii, iisque omnibus, quæ supranus comme-
moravimus, pepercit. Cunctis igitur solo æquatis.
Jussis Conjuratis meritas pendere pœnas, absen-
tibusque perpetuo mulctatis exilio, Nicolaus
tandem, pacato, ac tranquillo animo, Carneæ sa-
luti consulere cupiens, quam ob Castrorum deso-
lationem, quæ plurimos ejus Regionis Pagis præ-
erant, novis institutis indigere intelligebat, Tul-
metium se contulit. Ibi aliquos commoratus
dies, summam ergo se, et Aquilejensem Ecclesiam,
Civium Tulmetinorum fidem expertus, quod et ip-
se publicis testatum literis reliquit, utve singu-
laris obsequij præmia sentirent, et Oppidum ip-
sum pro communi utilitate augeretur, contraque
hostiles impetus muniretur, Communitati Tul-
metii, omnia vectigalia, et census Aquilejensis

Ec:

Ecclesiæ, tam in Oppido, quam in agros debitos, in annos 10 condonavit, ea tamen lege, ut ad Oppidum muniendum, mœniaque perficienda inservirent. Nec satis sibi visum. Animo volens dispersam universæ Provinciæ jurisdictionem in unum colligere, ac quasi non bene regenti corpori, et in membra distincta caput, quod cæteras partes in officio contineret, attribuere, totius Regionis prædictæ Communitati regimen concessit. Statuit insuper, nè impositum ullam pignus ultra denarios quinque, alibi quam Dalmatii venderetur, neve controversiæ omnes, quæ octo denariorum summam excederes, ac civiles capitalesque quæstiones a quopiam in Carnea, quam ab ejus Præfecto, quem Castaldionem nuncupavit, et Judicibus, quorum electionem Communitati permisit (ut in ejus Diplomate latius habetur) terminarentur. Eximia ista liberalitate erecti Dalmatinorum animi, sibique hon-

honorificum quidem, sed grave impositum onus
ab Amplissimo Antistite sentientes, ut scilicet tot
hominum millibus præsint, sibi ipsis in primis
leges dicere, moxque cuncta ad rectum vivendi
ordinem pertinentia, in unum conflare, ac sanci-
re statuerunt. Sex igitur Consules initio creati,
iisque commissa potestas revisendi, ac quatenus
opus foret, corrigendi Statuta tam ob judicii or-
dinem, quam ad rectum imperandi modum pau-
entia, quæ quidem in eam, quæ nunc visitur for-
mam redacta, et a Consiliis, et ab ipso etiam An-
tistite comprobata fuere. Viginti exinde Consi-
liarii electi ex Civium numero, quibus Oppidi,
totiusque ditionis administratio demandata, et
si unus vita migraret, sequenti Comitiorum die,
qui est pridie Kal: Januar: alter per majorem Con-
siliariorum partem datis suffragiis, in demortui
locum suffficeretur. Verum, ne parvo in numero
aliquando consanguinitatis vinculum rectum re-
gen-

gendi ordinem interverteret, sancitum fuit, ne duo ex eadem familia fratres utroque vivo inter Decuriones conscriberentur.

His ita Statutis Mœnia perficere, foveisque Oppidum circumvallare cœperunt, omnibusque Carnej populis, jubente Patriarcha, opem ferentibus, alteramque Turrim in monte Oppido superposito erigere decreverunt, cunctis, quæ ad opus perficiendum necessaria forent, comparatis. .

Eodem fere tempore Guidonis S. Galli Abbatis litteræ Julmetinis perferuntur, quibus Ventionensium pedites populabundos ejus Jurisdictionem ingressos, arcemque ipsam, et Abbatiam obsessam, significabat. Austriacis tunc Ducibus parebant Ventionenses, ex quo Julmetini amici Abbatis periculum non negligendum arbitrati, et potissimum intima Patriarchæ familiaritate addictum non ignorarent, collecto non spernendo* numero, nulla mora in Ab- * peditum batis subsidium movent, quorum cognito adventu

Ven:

Ventionenses, receptis nocturno tempore Castris, re infecta, Ventionum revertuntur. Nicolao vero an: 1358. in Civitate Bellunensi a Patriarchatu ad meliorem vitam translato, Ludovicus Turrianus substituitur, cujus Principatus initio cum equites octingenti, qui Rodulphum Austriæ Ducem prædabant, Forumjulii regentino impetu invasissent, prope Cassanum castramentati sunt, quos statim Dux ipse una cum Goritiæ Comite, ac tribus equitum millibus subsequutus est, vindicaturus per Glemonenses, et Pramergios damna Ventionensibus, Germanisque Mercatoribus illata, ex quo in Patriarchatu bellum initium habuit. Verum dum a Duce, et Goritiæ Comite Utinum obsideretur, ille potenti Ludovico, pax concessa est, addita lege, ut cum duobus ex Patria viris ad Carolum Cæsarem profiscisceretur, quem controversiarum omnium arbitrum delegarunt, quo migrati, orta suspitione, Rodulphum de Legatorum nece consilium cepisse, re

inf:

infecta, domum reversi sunt. Interim Ludovicus cum annos septem Patriæ præfuisset, mortem oppetiit, substecto in ejus locum Marquardo. Hic Carolo Cæsari intima familiaritate conjunctus, multis, magnisque beneficiis ab eodem auctus est, dumque tanti Principis amicitia fretus, de Bello ultra Venetis inferendo consilium cepit anno 1681. e vita migravit. Ecclesiæ exinde præficitur Philippus Alaneonius Cardinalis, illiusque regendæ cura sub commendationis nomine commissa est, cujus rei indignitatem ægre ferentes plures Castellanæ factionis illustres Viri, et Utinenses, illum ad Patriarchatus administrationem haudquaquam admittere statuerunt. Cum vero Alaneonius, adjunctis sibi Francisci Carrarii Principis inhumanissimi, et canina facie perditissimi hominis auxiliariis copiis, quod lubentibus Forojulienses obtinere non posset, id vi, atque armis assequi cuperet, communi omnium consilio bellum gerendum censerunt.

Mis-

Missi igitur quamprimum sunt ad Julmetinos Oratores, videlicet a Simone milite de Colloreto, Doimo de Castello, aliisque Sociis, Henricus Colloretanus, ab Utinensibus vero Jacobus de Montegnaco eorum Civis, qui Julmetinis Decurionibus rei indignitate, imminentique universæ Provinciæ periculo, ob tanti exercitus potentiam exposito, suaderent, ut prompto secum animo ad Patriæ defensionem conspirarent, utve secum duos idoneos Viros Utinum venturos imperarent, ubi simul, quid pro communi salute agendum esse, decerneretur.

Julmetini nullam interponendam moram arbitrati, Leonardum a Priuliis, et Nicolaum Leopoldum concives ad hoc electos Utinum miserunt, data facultate, quodcumque sibi videretur optimum, cum Sociis eorum nomine id decernerent. Illuc cum Oppidani, Castellanique convenissent, ut communi consilio de Forojulienſium

lib:

libertate consuleretur, in eam devenere senten=
tiam, ne quis ullum periculum publicæ salutis
causa respueret, et a Veneto Senatu, quem ad
Patriam quietem conservandum, propensum
persepe experti fuerant, opem implorarent. Non
indigni vero mihi videntur ii, quorum opera, et
consilio ingens tunc Iuliensis Provincia de=
decus, et detrimentum evitavit, ut eorum nomi=
na ad futurorum memoriam recenseam, et sunt;
Civitas, Utini, Tergesti, Tulmati, Glemonæ, Ventio
ni, Marani, S. Viti, Montisfalconi, Portusgruarii,
Taganeæ, et Musunii; ex Feudatariis Strasoldi,
Colloreti, Pagonei, Salvaroli, Valvasonii, Partis
sani, Sbroiavacchæ, Cagoriani, Trisani, Tratinæ,
Prodolonei, Melsii, Persii, Prampergii, Ionteboni,
Maruthi, et Porpetani. Ab his itaque deliguntur
Federicus Savorgnanus Eques, Ioannes Collore=
tus, Dominus Castellius, Blasius Sisonius, Dietal=
mus Andiola, et Nicolaus Maninus, quibus hu=

jus=

jusce belli cura demandata, coleeto feudatario-
rum exercitu, junctisque auxiliaribus copiis,
quas Antonius Venerius Venatorum Princeps,
in Patriæ periculo liberaliter concesserat, Duci-
bus Petro Mauroceno, Francisco Leno, et Jacobo
Gradenigo castramentati sunt. Carrario nam-
que * Oppida, et Castra vel expugnaverat, vel
deditione receperat, nec a sacris quidem locis la-
crilegas continuerat manus, furenti, omniaque
diripienti occurrerunt, collatisque signis prope
Sovornianum, cum aliquandiu anceps pugna
videretur, demum cæsis omnibus fere hostium co-
piis, Forojulienses memorabili victoria potiti
sunt, ex qua statim pax orta est, Alaricovitisque
cum extremum vitæ diem clausisset, Romæ in Æde
Divæ Mariæ Transtiberinæ conditus est; cui Joan-
nes Moravi Ducis filius Alaricovico suffectus est,
quem ubi Julmetini Patriarcham creatum esse
cognoverunt, Oratores ad eum Joannem Bertol-

* que in Patriâ cum valido exercitu jam irruptionem fecerat multaque Oppida

dum

dum, et Christophorum Marcum in Moraviam usque gratulatum de nova dignitate mittunt, qui quidem a Patriarcha perhumaniter, ac magnifice excepti, ingentes Sulmetini Oppidi augendi, ac nobilitandi policitationes retulerunt, quas uti Principem decet Simulac Forumjulii ingressus Patriarchatum adiit, rem adunquem prestitit. Oppidum namque, et Communitatem Sulmeti non vulgari dignitate decorare volens, eam Caput, Matricem, ac Dominatricem Provinciæ Carneæ universæ edixit; Ultra vetera ipsius Communitatis insignia, Turris nempe, et Aquilæ, quæ Portæ insident, concessit Crucem albam intra cæleste Campum rubeo circumductum limbo, et quo vexillo, Sigillove uti posset. Consiliatricem preterea totius populi conventus, quotiescumque dissensio eveniret, delegit; Suffragio inter cæteras Communitates attribuit; merum, et mixtum Imperium (quod publico visitur diplomate) cum

om

omnimoda potestate gladii tradidit, statuitque ut Præfectus, et Consilium Julmeki, vel atrocibus casibus in quoscumque, nulla excepta, summam vitæ necisque haberent potestatem, ac ut innocentes absolvere, sontesque justis plectere pœnis libere, ac sine provocatione possent. Addidit insuper, ne aliquis auderet quemcumque Communitatis subditum in jus vocare coram alio Magistratu, quam Judicibus Julmeki, salva tamen ad Patriarchalem Sedem, ejusque Vicarium Generalem, appellatione. Eidem quoque Communitati largitus est facultatem intra Oppidum recipiendi, et ab omni prorsus injuria tutandi Exules cujusvis criminis reos, exceptis tamen casibus in Urbe Aquilejæ commissis, Hæreseos, Perduellionis, Incendii, Sacrilegii, Parricidii, Veneficii, et aperti Latrocinii. Nundinas quoque jam intermissas, et quæ septimo quoque die celebrabantur, ad veteram consuetudinem revocavit, dempta vectigalium pensione.

Dum

dummodo res emptę ex Carnea abducerentur. Multaque alia præclara gesta in Communitatem exercuit, quę Brevitatis causa omittuntur. Sunt, qui Joannem istum necis Federici Savorniani in Sacello ejus Domui proximo, percussis nempe sacris, interempti, conscium fuisse asserunt, sed quantum aberrent, et id-eo inscio, et absente perpetratum fuisse, Utinensium litterę Julmetinis redditę argumento sunt in his verbis:

Honorabiles, et circumspecti Viri (a), et Amici, et tamquam Fratres carissimi. Enorme excessum pridie in Personam strenui militis ol: Federici Savorniani perpetratum, qui proditorio modo, et contra omnem humanitatem in Templo, idest in Capella prope Domum suę habitationis, completa Missa, interemptus fuit, vobis tamquam sinceriss-imis Fratribus, quos pro constanti tenemus, de no-

stra

(a) Litterę Utinensium Julmetinis redditę.

stra amaritudine condolere, cordibus angustatis, significamus, vestram amicitiam affectuose, et instanter precantes, quatenus huiusmodi casus enormissimus, sibi debeat displicere, statumque huius terre ad honorem Rmi Dni Ntri Patriarche, Sancteque Aquilejensis Ecclesie, et totius Patrie habere strictius recommendatum, pro ut de vestra sinceritate plene confidimus, rogantesque vos instantissime, ut predictum Dnum Patriarcham supplicare velitis, quatenus pro honore Suo de homicidiis, et proditoribus, qui predictum Dnum Federicum occiderunt, dignetur justitiam reddere debitam, et condignam pro bono statu communi totius Patrie, ad hoc, ut in ipsa nunquam huiusmodi casus pergetrentur.

Datum Utini die 17. Februarii anno 1309, Indictione XII.

Antonius Capitaneus, Consilium, et Commune Utini cum fraterna dilectione . .

Uti-

Ultimum preterea supplicium, quo fuit Elisabeth, ejusdem Federici Noverca, cum duobus Civibus Utinensibus illius sceleris conscuis affecta, ipsum Patriarcham penitus nullius culpæ affinem fuisse ostendit. Is tamen cum nimis adversæ factioni indulgere auderetur, Tristani Savorniani Federici filii opera, dum solus in Castro Utini deambularet, circumventus occiditur; cujus quidem interitus non aliunde duxit originem, quam ex dissensionibus, quæ prorsus semper fuisse, eruntque pluribus, et populis magno exitio, quam bella externa, quam famis, aut pestis, aut si quæ his majora, aut graviora mala solent accidere.

Joanni successit Antonius Gajetanus ex illustri familia ortus. Hic inspectis superiorum Patriarcharum concessis Tulmetinæ Communitati privilegiis, non solum in omnibus comprobavit, verum etiam, quia municipali lege in controversiis de finibus, et mulierum juribus actori opus dabatur,

utrum

utrum malit, sive primarium Judicem, sive Generalem Forijulii Vicarium adire, decrevit, ac singulari quodam privilegio sanxit, ne ceu Julmetino, Carneaque unquam, ne in his, quos supradiximus casibus, liceat coram alio Judice agere, quam coram Judicibus Julmetii, eaque in Julmetinos benevolentia fuit, ut cum Neapolim, et nonnulla negotia tractandi, et Balneorum remedio ad pedum dolores utendi gratia concessisset, eos de statu, et valetudine sua humanissime certiores facere, ac illis Patriæ tutellam commendare minime dubitaverit. Id nemo, ut plenius ex iis, quas Julmetinis misit, litteris, cognoscatur visum fuit earundem exemplum hic apponere, quod est hujusmodi.

Nobiles, et fideles dilecti nostri. (a) Ut fidelibus nostris gressus nostri patefiant, significamus vobis, quod pervenimus in partes Regni feliciter,

ubi

(a) Litteræ a Patriarcha Antonio Julmetinis missæ.

ubi ab omnibus magnificis Dominis consanguineis, et aliis amicis nostris cordialiter, amiceque receptis fuerimus, et consideratis maris, et terre turbinibus, Jesu Christi gratia, satis sospites, et fortes fuimus quoque cum Serenissimo Dño Nro Rege, qui postquam nos grate, humaniterque suscepit, ita ut verbis, calamoque explicare nequeam, jussit, nos ad Illmas Dnas nras Dominam Reginam, et Joannam, Salernum accedere, ubi sunt pro expediendis negotiis Dnę Joannę predictę, et sic faciemus putantes, negotium illud cito, ac feliciter expedire, sed prius balneis potiteri iussimus, quibus peractis, statim, Deo favente, cum integra sanitate in Patriam nostram Sorijulii revertemur. Vos valete feliciter, et estote solicite, ac prompti ad Patrię defensionem, si quid acciderit, pro ut de vestra fidelitate, et constantia confidimus.

Datum in Terra nostra Sedemonthis 1. Maji. 1401.

Eodem

Eodem anno Sulmetini, qui a Galeatio Mediolanensium Duce graui bello premebantur, Rubertum Bauariæ Ducem, nuper Ladislao Boemo abrogato ad Imperium adductum, sibi subsidio in Italiam accersiuere, eique cum primum ad Benacum lacum peruenisset, magnam se pecuniæ uim, numeraturos pacti sunt, quam conditionem Rubertus non inuitus accepit. Dum igitur Rex esset in itinere, ac per superiores Alpes copiarum partem ducere constituisset, audissetque Sulmetinos metuentes, ne ad eorum damna exercitus ille descenderet, Montem Crucis, ceteraque Carnæ Alpes, qua in eorum Prouintia iter patet, valido Militum presidio munuisse, premisso Nabellario per literas a Sulmetinis, ut iter per Carnicam Prouinciam exercitui liceret sine ullo maleficio transiturus, patefecit, enixè precatur, quas ad fidem faciendam hic quoque inseri uoluimus:

Rubertus Dei gratia Rom: Rex semper Augustus

tus

tus. Honorande dilecti. Quia nonnulli de gentibus nostris adhuc retroexistentibus sequi nos cupientes iter suum per terram, et Dominium vestrum, arripere decreverunt, quocirca vos rogamus, et attente desideramus, quatenus prefactas gentes nostras per terras, et Dominium vestrum equitare permittatis, eisdem etiam victualia, et sumptus apud vos pro pecunia ordinando, in quo nobis complacentiam singularem ostenditis, scituri, et vos cum predictis nostris gentibus ordinasse, predictas terras, et Dominium vestrum absque aliquo notabili damno pertransituros.

Datum Raicheldorph in die Beati Martini Episcopi, anno 1401. Regni vero nostri II.

Sulmetini hiis acceptis litteris, stultum esse arbitrati, tanti exercitus impetum, viresque in se temere convertere, data, acceptaque similiter fide, Regias copias per suam Provinciam, extra Oppidi menia admisère, que quidem ubique co-

mit-

miter, et liberaliter habitę, nemine lęso, ceptum ad Aubertum iter tenuère. Aubertus tamen ad Benacum lacum cum Valeatii copiis congressus, fracturque Tridentum primo, mox in Germaniam se recepit, et Cajetanus, parvo interjecto tempore cum annos septem, menses duos Ecclesię profuis set, non sine maximo universę Provincię mero re e vita discessit.

Finis Lib: II.

Fabii Quintiliani Ermagoræ de Antiquitatibus Carneæ

Liber Tertius.

Defuncto Cajetano, dum Ecclesia estuaret, eo quòd Angelus Corrarius Venetus, Gregorius XII, ac Benedictus XIII. de Pontificatu disceptabant, (a) Antonius Cancerinus Gruarinensis a Benedicto ad Patriarchatum deligitur, quem paulo post Gregorius dignitate spoliavit, sed assumptum semel Principatum deponere renuens, armis illum tueris totis viribus conabatur. Gruarienses enim, pluraque alia Oppida, multique Feudatarii, ejus partibus adhærebant. Hinc grave, publicum, intestinumque bellum initum habuit, Namque Civitatenses, Flemonenses, Julmetini, et Ventionenses eumdem Antonium

(a) Hic fuit familiæ de Lopola.

um in Antistitem recognoscere noluerunt, cumque sibi bellum cum eo gerendum esse non ignorarent, Oppida ipsa tam contra eundem Antonium, quam alios quoscumque pro Patriæ conservatione usque ad novi Patriarchæ electionem legitimè fiendam, defendere, statuerunt. Ut vero communis Oppidorum defensio firma habeatur generale inter eos fœdus, solemni omnium juramento valatum inierunt, cui paulo post Nicolusius Comes Pratensis, Albertinus ejus filius, Valvasonii, Spilimbergii, et Oppidani S. Viti devincti sunt. Qua intelecta re, Antonius non modicum equestrium, et pedestrium militum numerum sibi comparavit, ex quo metuentes Prati Comites, et Oppidi S Viti, ne ad eorum damna exercitus ille se conferret, frumentaque tunc in agris existentia destrueret, (messis enim appropinquabat) a Julmetinis, ceterisque sapenoribus

Oppi-

Oppidis jure fœderis coligatis, subsidiarios Mili
tes receperunt, ut nè dum hostium impetum
propulsare, sed ultro etiam eisdem damna in=
ferre non dubitarent: Nec multo interjecto tem
pore, utrisque bene gerendæ rei, occasio oblata
est; Cum enim Antonii equites, præditesque Lvat
tensem Comitatum prædabundi invasissent, la
gos Coruæ, et Aiani incautos, igne immisso,
destruxerunt, quod cum Nicolussius, et Albertis=
nus ex fumo, clamoreque cognovissent, qui ul=
ta proprios milites, fœderatorum quoque, ut
diximus, pœnes se habebant, hostes insecuti, eos
præda onustos prope custodiam Coruæ inven=
tos, viriliter aggressi sunt, et post pugnam
utrinque atrociter editam, in qua Albertinus
inter confertissimos hostes super ponte Mitu=
næ fortiter pugnans, aliquantulum in ore, na
soque vulneratus, in aquam dejectus est, equi
tamen beneficio flumen tunc ob imbres pertè=
mes.

mescendum evicit. Demum Antonii milites in fugam vertuntur, et undique a victoribus in vijs obtruncantur, alios in aquam compulsos, gurgites ferunt etiam peritos nandi, alios lassitudo, vulnera, ac pavor degravant, ita ut omnes hostium perierint preter duodecim, qui in ipso pugne initio fuga saluti sue consuluerunt, et sexaginta, qui captivi remansere. Capti quoque sunt Equites decem, reliqui vero ad vicinas sylvas confugiendo, insequentes hostes evaserunt, cujus rei felicitas acte, testes sunt Nicolussii, et Albertini Litterę Tulmetium conscriptę. Eodem fere tempore Oppidani S. Viti Nicolussium quendam Antonii Prefectum eorum agros incursionibus infestantem, pluribus suis militibus interfectis, Portumgruarium reverti coëgerunt, bovesque, et ejus generis animalia III. Oppidum ipsum pascuationis gratiâ egressos abduxerunt, que quidem preda-

ultra

ultra quadringentos aureos vendita, militibus distributa est. Interim Gregorius XII. Antonium Concordiensem ad Patriarchatum assumpsit, cujus litteras Julmerinis conscriptas, in quibus hujusmodi eis significat electionem, et Patriam Forijulii commendat, registrandas fore duxi.

Antonius Dei Gratia Patriarcha Aquilejensis. Nobiles, et prudentes Viri, et Amici nostri dilecti. Ad gaudium, et exultationem vestris presentium serie significamus dilectionibus, quomodo nuper SS. in Christo Pater, et Dominus Noster Dñus Gregorius Divina Providentia Papa XII. in Patriarcham nos elegit Aquilejensem, et licet indignos, sua benignitate promovit, et creavit; unde dilectiones vestras, quæ merito de hujusmodi promotione nostra letari possunt, requirimus, et hortamur, quatenus in omnibus, quæ honorem nostrum, et Ecclesiæ nostræ Aquilejensis, et Statum pacificum, et tranquillum

illius

illius Patriæ nostræ Forijulii concernunt, vel prom=
ptos reddatis favorabiles, et benignos, prout de
prædicta vestra dilectione plane confidimus. Si=
gnificamus insuper vobis, quod pro bono pacis il=
lius Patriæ, huic Excelso Dominio Veneto placuit
quod hic sedeamus, quia ipsum Dominium ad
tractandum de ipsius Patriæ pace, et concordia
mittit nobilem suum Oratorem ad Patriam ipsa,
quam ad statum, et honorem nostrum vobis pre=
cipue commendamus.

Datum Venetiis sub nostro annulari sigillo,
quo alias ut Episcopus Concordiensis utebamur
die 16 Maji 1409.

His tamen non obstantibus coptum in Patria
bellum non destitit; ob Scisma enim inter Pon=
tifices exortum, Concordiensis Episcopi electio,
prout et Gruariensis illigitima quamplurimis
videbatur, quam ob rem cum idem sibi Patriarcha=
tus possessionem consequi difficilimum fore ani=
mad=

madverteret, Romam se contulit, ibique sine Patriarchatu defunctus est. Novi itaque Antistitis legitimam electionem procurandam censerunt federati Populi, quapropter singulos quilibet ipsorum Oratores ad Romanum Pontificem transmiserunt rogatum, ut gratus ipsis Antistes crearetur, plures enim illustres Viri eam dignitatem obtinere nitebantur, inter quos Malatesta, et Randulphus Malateste, filius, Pulmetinis hujusmodi litteras per Oratores suos reddiderunt.

Nobiles, et Egregii Viri, et Amici nostri carissimi.

Post debitas, condignas, et affectuosas salutationes, commisimus aliqua nobilitatibus vestris nomine nostro referrenda nobilibus, et egregiis Legum Doctoribus nobis dilectis, et Oratoribus nostris Dino de Raynaroldis de Pisauro, et Almerico del Pin de Sacilo, harum ostensoribus, quorum proinde relationibus tamquam nobis metipsis

pris, rogamus nobilitates vestras, ut eis placeat, ut velitis fidem credulam adhibere.

Ordinata Pisauri die 10 Maji et data Brixiæ die 20 Mensis ejusdem, Ind.ne vero III.

Summa legationis hæc fuit, ut Julmetini Cardulphum prædictum in Patriarcham acceptarent, et in hanc sententiam literas Oratori suo apud Pontificem degenti conscriberent; videbatur enim Pontifex novum Antistitem de Forojuliensium voluntate creaturus. His responsum dedere Julmetini, se de Antistitis creatione, una cum cæteris fœderatis communi consensu antea decrevisse, et Oratoribus eam ob causam ad Pontificem missis, speciale mandatum unitim tradidisse, nec sibi licere aliter nunc decernere, quam quod semel actum fuerat, quod si in præsentiarum res integra ageretur, libenti profecto animo, illustrem illum Virum, quantum in eis esset, in Antistitem commendaturos. Interim Clemonenses, et Julmetini collecto

non

non modico millitum numero Fontanambonam vi capiunt et dirripiunt, exinde Bajam Castrum loci natura munitissimum obsederunt, et habitatores Castri Melsi ob harum gentium propinquitatem, timentes, nè ad sui destructionem se conferrent, hujusmodi literas Fulmetinis a Matheo, Francisco, Corrado, e Thoma Prodoloniis conscriptas, attulerunt.

Nobiles, et Egregii Viri, et Amici nostri Carissimi.

Quia nos inteleximus, quod vicini nostri, et habitatores Melsi, ac illi, qui se reduxerunt, et reducunt ad Castrum predictum, videntur magnum habere timorem, nè damnum aliquod accipiant a Gentibus vestris, amicitiam vestram rogamus instanter, ut cum semper optaverimus omne vestrũ bonum, et omnem indemnitatem vestram vobis placeat cum ipsis gentibus vestris taliter providere quod non offendant in bonis, pariterque in Personis habitatores, vel se quomodo libet reducant.

centibus ad dictum Castrum, et Villam Melsi, et si demum de intentione vestra procederent aliquos Colonos Dominorum de Colloreto, offendere, quod non credimus, rogamus, ut Colloni illi, et consortes nostri Antonii de Melso, nullum a vestris militibus recipiant damnum. Providebimus enim, et nos versa vice, ne vos, et gentes vestrę per habitatores illius loci in aliquo offendantur. Deus autem bene novit, quod libenter videremus bonum, et tranquillum Statum Patrię nostrę. Placeat ergo amicitię vestrę, rogamusque instanter, ut super his vestram responsionem per litteras habeamus.

Datum Prodolonii die 3. 7bris. Ind. III. 1410.

Quibus quidem, ita Consilio decernente, rescriptum fuit: quod Vulmetini suorum militum Prefectis expresse committerent, ut amicorum suorum, inter quos Prodolonos connumerabant, bona omnia illesa, intactaque forent, nec aliquod eis quoquo modo damnum inferrent, iterumque illud

lud eis mandaturos esse, dummodo inter Castra Melsi inimicos Colegatorum, eorumque res, et complices non suscipiant, nullumque eis auxilium prestent, vel subsidium. Paulo post Buje Castrum cagitur et diripitur quod una cum tontanabona Utinenses post gentium discessum receperè. Veneti autem Patrię Forijulii desolationem miserti, Jacobum Isolanum, et Bartholomeum Nanum Patricios Viros-Oratores in Forumjulii misère, quorum opera in Oppido S. Danielis inter Colegatos utriusque partis circa finem mensis 7bris 1410. initę fuerunt treguę usque ad totum futurum mensem Martii 1411; pro quorum observatione iidem Veneti Oratores Tulmetinis, Ventionensibus, et Flemonensibus hujusmodi literas dedère.

Magnifici, et Egregii Fratres Honorandi.

Licet ante in practicis, et sermonibus vobiscum, et cum tota parte vestra habitis difuse satis

affectionem quam Smus Ntēr Papa, et Illmus Duc: Dom: Vent: ad bonum, et quietem hujus Patriq habent, et eorum intentionem vestris benevolentiis expresserimus, tamen ut iterum nos certiores reddamus, data per nos notitia, jamdicto Sum. Pontifici, et Duc: Dom: de inducianū conclusione, modo inter cetera responsionem accepimus, et mandatum, quod ante nostrum discessum vobis, et aliis Communitatibus, et Nobilibus Patriq utriusque partis dicere, et scribere debeamus, quod conclusionem inducianum, et vestram optimam dispositionem gratissimam habuerunt, et illam laudant, et commendant, vos instanter hortantes, quod ad conservationem inducianum totis viribus intenti sitis, et insuper quod quam citius fieri possit, partes procurent iterum suos Oratores apud ipsum Summum Pontificem mittere pro hujus negotii confirmatione. Ulterius, quia licet observantia inducianum sit utilis:

vobis

vobis, et universe Patrię, ac ejus quiet, tamen
quia bellum et desolatio Patrię, dicto Summo
Pontifici cordialiter displicet, et non minus Duc.
Dom: prælibato, et quia turbatis, et fractis in-
ducijs non ad modicum damnum Ci-
vitatis Venetiarum, perseverantes in eo, quod
rege dictum fuerat denuo declarant, quod si indu-
cię observabuntur, dum Sum. Pont., et Duc: Dom:
Summopere placebit, et habebunt exinde effica-
ciorem causam habendi honorem, et commoda
vestra cordibus suis infixa. Ea propter eorū
nomine pro universali Patrię bono, vobis instan-
ter suademus, atque rogamus, ut velitis efficere,
quod inducię prędictę observentur, et quod vię
apertę sint, et securę, necnon ut vestros Orato-
res cito pro celeriori rerum conclusione ad Cu-
riam transmittatis, quę omnia vos etiam quan-
tum possumus nomine nostro inducimus, et ro-
gamus, similes litteras etiam Communitati Ci-
vi-

vitatensi, et Nobilibus ultra Julmetium scripsimus; Huic Communitati Utini hoc efficaciter diximus, et aliis suis Colegatis simpliciter nota fecimus, ut amboꝝ partes sint de his intentionibus admonitoꝝ. Valete.

Utini die 8 Novembris 1410.

Exacto induciarum tempore, cum utriusque partis Oratores ad Summum Pontificem missi, nondum rem sibi commissa ad exitum perduxissent, cedesque vigerent civilium discordiarũ causa, illico bellum subsecutum est, tunecque Civitas Austriq, Glemona, Julmetium, et Ventiq̃num, omnibus eorum copiis Carolum Ium publico stato stipendio persecere. Utinenses dum Brucarius Hubertanus Eques, et Prefectus militum, Ernesti, et Federici Austriq Ducum, armata manu Forumjulii introisset, se eidem, suaque omnia dedere, parvoque inter secto tempore, Federicus Ortemburgius Comes

a Sigis-

a Sigismundo Imperatore in Patriarchatu Aquilejensi Vicarius constitutus, eodem se contulit, ipsumque Civitatenses, Julmetini, Ventionenses, et Glemonenses tamquam Patriarchalem Vicarium non ante recepere, quam solemni jurejurando pollicitus sit. illico secuta Legitima Antistitis creatione, omnia ad Patriarchatum pertinentia ipso Antistiti libere, et absque contentione renunciare. Interim Utinenses propriis viribus, et Austriæ Ducum præsidio freti, Civitatensium fines assidue infestabant, quapropter Julmetini quingentos ad eos, vetusto fœdere, milites jusserunt proficisci, itidemque pro virili, cetera Obsidia fecerunt, eumque secunda die Junii ejusdem omni gentes Civitatensium, et Collegatorum suorum sub Georgio Ortemburgii Comite, et Carolo Pio Fœderatorum Communitatum militum Præfectis, Morteano Lago vi capto, et

diruto

diruto, Civitatem Rustaq versus proficiscerentur magnum Utinensium equitum, et peditum numerum obviam habuerunt, quibus præerat Franciscus Manzatonus. Confestim hinc inde conclamatum, et pugna initium factum est. Diu inter ipsos anceps certamen fuisse dicitur, ut neque clamor primo sublatus, iteratus sit, neque signa permota loco retrove recepta neque recursum ab ulla parte sit, sed in suo gradu obnixi milites, sine respiratione pugnabant. Fremitus æqualis, terrorque idem pugnæ, quam in defatigationem ultimam, aut noctem spectabant. Jam vis Viris, jam ferro acies deesse videbatur, cum Franciscus Manzatonus Utinensium Præfectus, dum strenui Ducis, militisque officio fungitur, ingenti vulnere affligitur, et equo labitur, quo repenti casu conterriti milites, eum obiisse existimantes, clamorque a feudatariis renovato, moventur gradu, deinde repel-

luntur

luntur, postremo vero in fugam conicciuntur. Magna eorum pars ceca, capti Utinensium equites decem, et octo una cum Maratono, pe= dites vero ultra quinquaginta; preda etiam non modica, preter suas recuperatas res, et victoria potiti sunt. Vigesima postea ejusdem mensis die, Venerius Veneti Principis Orator ejusdem litteras Dulmetinis subscripti attulit tenoris.

Michael Steno Dei Gratia Dux Venetiarum &c.

Egregi, et prudentes Amici dilecti. Mittimus ad presentiam vestram in nostrum honorabile Oratorem Marcum Venerium dilectum Civem nostrum, cui nonnulla committimus vocis of= ficio vestre benevolentie referrenda, ipsam de= precantes, quatenus relationibus ejus, tamquã mente nostra venientibus libeas credulitatis fidem plenissimam adhibere.

Datum in nro Ducali Palatio die 9. Junii Indc IV. anno 1411

Is

Is a Julmetinis liberaliter acceptus, cum Rei publicæ Venetæ in universam Patriam optime dispositam mentem exposuisset pluribus rationibus eis suadere conatus est, ut arma inter ipsos met Forojulienses assumpta, deponerentur, et inductis iterum pactis, pacis et unionis, via aliqua communi omnium consensu perquireretur, Patriæ desolationem, et tot ab omnibus passa incommoda commemorando. Julmetini eas, quas potuerunt majores, Inclito Principi, Sapientissimoque Senatui Veneto gratias se habere dixerunt, qui toties hujus miserandæ Patriæ cladium misertus, immissum in ejus viscera incendium extinguere, conatus sit, seque illius Principis causa ad omnia paratos, et dispositos obtulerunt, quæ ejus Patriæ quieti profutura fore viderentur, dum Fœderatorum suorum eadem sit mens, et dispositio, a quibus nulla precedente causa discedere, sibi incongruum, et damnosum

fore

fore non ignorabant. Venerius optimam illius consilii mentem laudavit, et ad ceteros eorum federatos eadem expositurus pergere dixit, et hortatus, ut in proposito perseverarent, ad reliqua se contulit Civitates. Verum cum res ob diversas ab utraque parte propositas difficultates in dies protraheretur, denuo Venerius tribus Superioribus Communitatibus Tulmetii, Ventioni, et Glemone hujusmodi literas conscripsit.

Magnifici, et Egregi Dni.

Sicut scire debetis, fluxerunt jam octo dies, quibus veni ad hanc terram Civitatis Austrię cum certo mandato Illmi Duc. mei Domini Venati universalem statum, et commodum totius Patrię concernente, expositaque intentione prefati Duc. Dom. huic Communitati responderunt, quod sine vestro consensu, et deliberatione ad ea, quę sibi exposueram, decernere, vel concludere non poterant, et propterea illico

dictam

dictam meam expositionem vobis significare dec
creverunt, affirmantes mihi, quod sine dubio per
totam diem Sabbati proximè preteriti habuissent
intentionem, et responsionem vestrarum, et sub is=
ta spe, et verbis usque nunc me tenuerunt, ex=
cusantes se, et inculpantes eos, et vestras Comm=
nitates, quia non sua, sed vestro defectu procedit
ista dilatio ulteriusque dicentes quod pro eis non
defficiet, quin sequatur tranquilitas Patrię, et quod
si intervenerit consensus, et deliberatio vestra in
bonum, res bene succedent, et quod vota prefati
mei Duc. Dom., que tamen ad nihil aliud, quam
ad conservationem libertatis Patrię, et Ecclesie
Aquilejensis aspirant, et optatum sortirentur
effectum, ad quam intentionem etiam prędicti
inclinassent, si vestre Communitates similiter
voluissent. Quamobrem tam de mora prędicta,
quam etiam de tali intentione vestra, sic sit est,
quod tamen difficillime credere possem, etiam si

vid:

viderem, admirationem assumo considerans, quam
lato animo, qua voluntate me in illis partibus
existente ad pacem, et induciis, sublatis illis ca=
usis, quas scitis inclinare, et assentire videbami=
ni. Considerans etiam, quod pax, et tranquilli=
tas latro magis vobis refert, quam ceteris,
maxime ratione mercaturæ, cui vos potissimum
dediti estis, sine qua exerceri non potest, assenti=
que non minus precibus, et interpositione Du=
calis Dom. prefati, cuique voluntati, maxime
cum commodum, utilitatem, et honorem vestrū
attingant, merito conformari debetis. Scitis enim,
quam dulcibus, et favorabilibus in Civitate Vene=
tiarum videbamini, et quibus prerogativis, et
qualem fidem antedictum Dom: meum de vobis
gessit in negotiis istis, et aliis occurrentibus.
Multæ quidem possent rationes adduci, quibus ali=
ter credere non possum, quam quod intentionem
firmam, et solidam habeatis ad pacem, et quietem

hujus

hujus Patriæ, cujus vos estis pars non exigua, licet aliqui aliter mihi demonstrare conentur. Et præterea vestras Magnificentias efficaciter hortor, et rogo, ut voluntatem Illustrissimi Dom: mei, ut dicunt, nos certiores reddiderunt, et prædicta omnia utiliter ponderetis, ut vos taliter geratis, quod pax, sive inducię, et tranquillitas Patriæ ex vobis præcessisse noscatur, quodque vobis oppositum obviei non possit, nec super humeris vestris hoc onus imponi, sicut multi facere, querunt. Placeat igitur vobis subito aliquid mihi rescribere, et quænam sit voluntas vestra, me commonere.

Datum in Civitate Austriæ die 18 Julii 1411.

Demum ejusdem Veneris operâ inducię inter Communitates prædictas, ac Utinenses, et utriusque partis fœderatos ad tres futuros menses subsequuntur, ut interim sublatis hinc inde offensionibus pax induceretur, sed jam altius, quam ceteri existimabant, belli cupiditas hominum animis in-

sed:

federat. Sigismundus enim Imperator, et Pannoniæ Rex, cum se Patriarchalis dignitatis defensorem profiteretur, Ortemburgo Comite, id per literas postulante, magnam equitum copiam preparaverat, quam sub Philippi Florentini Themespurgensis Comitis auspiciis in Patriam mittere decreverat, ad quam mox ipse cum valido exercitu venturus erat. Interim vero Pulmetinis a Pulielmo Comite ejusdem Imperatoris Oratore hujusmodi litteræ redditæ sunt.

Sigismundus Dei Gratia Romanorum Rex semper Augustus, Hungariæ Rex &c. Fideles dilecti nostri.

Ne dum ad nostri notitiam, sed ad partes Orbis evigilans, et laudabilis fama refulget de constantia inconcussæ fidei, quam S. Rom. Imperio, et S. Aquilejensi Ecclesiæ, nobilique Federico Comiti in Ortemburgio in Patria, et Dominio Forojulii Vicario per nos constituto

in:

invicto animo et mentis robore ostenditis. Nam quid preclarius fide? quidve in ceptis perseverantia, que ex claris Viros reddit clarissimos? Nil profecto sanctius. Ex quibus, et multis aliis in vos concurrentibus virtutum meritis, quantum vos judicemus commendabiles, quantumvis nos exuberemus ad grates longum presentibus enarrare cumque non qui incepere, verum qui perseverauerit, hic commendabilis est, et dignus. Propter fidelitates vestras hortamur, quatenus velitis ad conservandam fame vestre integritatem in constantia erga Sanctam Aquilejensem Ecclesiam, et predictum Dedericum ejusdem Vicarium Generalem exhibitis et probate fidei persistere et ad Rebellium subjectionem nobis, dicteque Ecclesie, et ejus Vicario Generali vestras vires adiungere, quod a vestro jam scimus mentis affectu, et firmo proposito non ambigimus dependere et sicut hucusque fuistis laudabiles,

fid:

fidelitatis, et constantię actores studeatis usque ad felicem creationem, et promotionem Patriarchę per SS. in Christo Patrem, et DD. Joannem S. Romanę, et universalis Ecclesię Sum. Pontificem Dñum Nrum R.m ex nostra voluntate, et dispositione de persona utili, et circumspecta fiendam; sic deinceps in fidelitate debita, et laudabili perseverantia persistere, quo et spes, et fiducia nostra tenet, quod initio acceptior finis respondeat, Vosque perseguens capaces efficiet mereamini nostrę Regię gratitudinis, et ampliorię dilectionis.

Datum in Jemespureh die 14 Junii. Regnum Nrum anno Ungarię XXIII. Romanorum vero Primo.

His rebus ita se habentibus Burcardo Bebestano quo Austriacis Ducibus, et Utinensibus id procurante iterum usque ad 20 diem 7bris inter prędictas Partes inducię actę sunt. Be-

ber:

bestanus vero substituto Joanne Mengeo Canonico Cresulnense pro Utini locumtenti et Justinj Princeps secessit cumque inducianum finis instaret, Utinensis Locumtenens prędictus per literas Julmetinis, Ventionensibus et Flemonensibus dedita opera exaratis, treguarum prorogationem postulavit, prout ex litteris, quas hic non abs re apponendas fore, duxi. Ex his enim, Venetorumque etiam Oratorum litteris clare patet, et colligitur, Civitatem Justinj, Flemonam, Ventionum, et Julmetum, licet Ortemburgium Comitem tamquam Patriarchalem Vicarium acceptaverint, numquam tamen sui juris esse destitisse, prout ante illius adventum ipsa Oppida fuisse demonstravi, semperque eedem Communitates, ea quę tam ad pacem, quam ad bellum pertinere arbitrabantur tamquam liberos nomine proprio tractasse usque ad Patriarchę creationem, non autem ad ipsius Ortemburgii Castrum, prout plura alia

Gr:

Oppida fecere. Litterę sunt hujusmodi

Honorandi, et Magnifici Viri

Memores vos esse, non dubito, qualiter in negotio induciarum per nobilem, et Egregium Militem Burcardum de Robestan inter partes hujus Patrię ad xo dies proximorum prędicto Dño Burcardo propositum fuerat, quod esset spes prorogationis induciarum earundem ad tempora longiora. Cum igitur terminus induciarum presentium approprinquet, prędictus Dñus Burcardus hic me constituit locum suum tenentem quoadusque revertitur ab Illmis D. D. Ducibus Austrię gratiosissimis Dñis meis, quibus ibat locuturus de modo pacificandi, et ponendi Patriam in Statu tranquilliori, et sibi quoque hodie scripserim, petens ab ea melius informari, neque tamen in tam brevi spatio propter loci distantiam super hujusmodi contractu responsum habere. Quare supplico Magnificas vestras instantia, qua possum, quatenus

sup:

super prorogatione indaciarum predictarum lit-
teris vestris per latorem presentium me certiore
facere dignemini, nè forsam finitis induciis pre-
sentibus per partes hinc inde quid incommodi
inferatur, cujus revera auctor esse non cupio. Pa-
cis etenim et tranquillitatis diligens executor
esse malem, quam belli, et discordiæ seminator.

Datum Utini in Castro Patriarchali 10. 9bris
1411.

Sed Philippus Florentinus Sigismundi Impera-
toris profectus ad Latinæ fines adventus cum duodecim
Boemorum, et Hungarorum Equitum millibus om-
nem pacis abstulit mentionem, ad quem Civitaten-
ses, Superioraque Oppida quam primum Forum
Julii ingressus est auxiliaria militum subsidia,
omnisque generis tormenta bellica ad Oppido-
rum expugnationem pertinentia transmisere.
Is accepta auxiliaria manu, Utinum obsedit,
omnemque adhibuit diligentiam, ut demptæ Ci-

vi-

bus quacumque subsidij spe per deditionem res
ad exitum perduceretur. Nec sententia fefellit;
Utinenses enim cum per dies aliquot Rebellanti
adventum, Austriacorumque Principum auxilia
rias copias frustra expectassent, Philippo Comi
ti eos Sigismundi Imperatoris, et Aquilejensis
Ecclesiæ nomine acceptanti, se, suaque omnia
dedidere. Sed Tristanus Savornianus, plures=
que ejusdem factionis, licet ad primam dedi=
nis mentionem ad Venetos, quorum semper par
tibus studuerant, confugerunt, quorum bonis a Phi
lippo publicatis, Savorgnanum vi coptum dele
ri jussit, et ultra Viliaventem eduens copiis, Cor=
tumgruarium, Buffoletum, Sacilumque feliciter
expugnavit, cætera enim Oppida ejus par
tibus favebant. Dum vero Austriaci Duces Val=
lem Cadubrii aggressi fuissent, quibus Julmetini
amicitiæ, et propinquitatis jure 300 pedites
in auxilium misserunt, Philippus expugnata

Ser:

Servalle Belunensem quoque Civitatem obtinuit, indeque Castrum Botistani devicit. Veneti interim ad primum Philippi in Patriam adventum, tam pro locorum suorum conservatione, tum etiam Tristani Savorniani precibus collectis sex equitum, octoque peditum millium exercito Carolo Malatesta Praefecto, ut Hungarorum insolentiam reprimerent, ad Patriae fines se contulère, et Condignanum vi summa aggressi expugnarunt, cumque plurimis ultra Tiliaventum illatis damnis Dignanum usque pervenissent, ibi a Speculatoribus cognovere, Philippum audito eorum adventu, Cadubrio obsedione liberato, magnis itineribus in Patriam reverti. Quare nè in media hostium regione, cum Philippi exercitu decertare cogerentur, iterum trans Tiliaventum se receperunt, cumque in Pratensi comitatu pervenissent, Ungarorum, Boemorumque exercitum non longe adesse, nunciatum est. Carolus igi=

tur

tur ingentis Vir animi, cum sine magno impedi-
mento prosequi non posset, et neque eundi, neque
standi sine discrimine modum esse videret, instru-
it aciem, impedimentis ex ea remotis. Instruun-
tur contra eos hostes, et animis, et viribus pares,
ut dextrum cornum Hungari, sinistrum Boemi,
medium vero locum Sorojulienses copiæ tenerent.
Hungari tot elati victoriis incredibili impetu ho-
stes aggrediuntur, multisque cæsis in fugam
conjiciunt, dumque eos undique premunt, et lon-
gius aliquantulum adducti, Venetorum impedi-
menta procul ab armatis sine præsidio, sine mu-
nimento stare conspiciunt, aviditate prædæ eò
impetum faciunt. Interim Malatestæ, qui in dex-
tero cornu sui exercitus Boemorum equitum
instantium vim fortiter sustinebat, fregidus Nun
cius, aliorum militum fugam, et impedimentorum
attulit direptionem. Sic tantæ rei notitia com-
motus, accepto electorum militum valido præsi-

dio

dio, ad aliam exercitus partem se contulit, omniaque timoris plena invenit. Militibus tanti Viri adventu illata spe, ac redintegrato animo turmatim ad eum conveniunt, cumque majorem partem collegisset. Videtis nè, inquit, hostes prędę detentos, et vestris impedimentis hęrentes? Aggredimini eos, acceptumque dedecus virtute delete, vestram enim vobis victoriam polliceor, nec fefellit consilium, nam impetu facto, in Hungaros, eos, ut evenit secundis rebus, invenire vagos inter prędandum dispersos, inermes equis insidentes, et paucos, quibus ferrum in manu sit, ut Hungari prius victores passim cesi sunt, cum neque coeundi in unum, nec arma capiendi spatium daretur. Disjecto Hungarorum equitatu, Carolus circumductis a tergo militibus, Boemorum equites adoritur, et novo edito clamore terruit hostium animos, et in fugam convertit, adeo ut magna Boemorum, et Borojuliensium pars ab insequentibus sit cesa, captoque Nicolusio Comite Oratensi

rensi, pluribusque non ignobilibus ^viris cæsis non prælii cedisque finem fecit. Philippus cum in eo certamine periti Ducis, militisque officio functus esset, aut territus insperata clade, exercitus reliquias colligere quanta poterat diligentia conabatur. Croæmi vero, Hungarique milites desperatis rebus, in Castrum frustra precante, lagrimantesque Dure noctis silentio Castris excessere Domum contendentes, quos postea Philippus positis prius peditum reliquiis tutis in locis necessitate coactus subsequutus est. Non ignoro, nonnullos esse, qui Philippum auro corruptum a Patria, re infecta, recessisse scribunt, eumque postea prodictionis hujusce causa, Sigismundi mandato in ejus ore auro liquefacto immisso periisse. Attamen Joannis Prati Comitis litteræ Julmehnis conscriptæ, prædicti certaminis fidem faciunt, Philippumve a militibus ignavis destitutum invise se in Pannoniam contulisse, sed et Ludovici Teuchii Du-

cis

eis, qui postea ad Patriarchatum assumptus est, pa-
niter litteræ, in quibus Julmetinis Sigismundi in
Patriam adventum significat, clare demonstrant,
eundem Philippum cum Imperatore iterum Forum
julium petisse prout et Julmetini Oratores ad
Sigismundum missi affirmant in eorum rela-
tionibus Sepedictum Philippum inter proceres
vidisse. Veneti tanta victoria, licet non inerven
ta potiti, mille enim, et ultra in prima aggres-
sione ex eorum militibus cecidère, et non pauci
vulnerati Forumjulii magno aggrediuntur im-
petu, ubi omnia timoris plena, ubique conspicie
bantur. Hinc Julmetini posito prius ad Cavatii
Lacum, qua iter in eorum Provinciam hostibus
patebat, valido militum præsidio, Pulcenicum Jon
tasio Comiti postulanti quinquaginta, Oppido
S. Danielis 80. Glemonensibus 150. Spilimber-
gii 60. milites eodem tempore in subsidium mi
sère. Ventionensibus iterum 100. alios pedites,

con-

concessêrunt, quos omnes cessante belli suspicione, gratias agendo reddidêre, prout ex eorum litteris patet. Venêti vero cum citra Tiliaventum, Palazolum, Muranam, Sedianum, et S. Odoricum lacos, Irisanum quoque Castrum expugnassent, exercitum populabundum, primo in S. Danielis, mox in Nemonensium fines duxêre, captaque, et destructa Artenea cum omnes circumjacentium locorum fines hostiliter peragrassent, ab Oppidorum expugnationibus temperatum est. Exinde ultra Tiliaventum exercito educto, statimque Castrum in ea victoriæ cursu recepêre. Motam quoque Oppidum Liquentiæ Flumini insidentem multos per dies obsessum, et Oppidanorum virtute paulo post Ludovici Blagni Comitis ad custodiam cum præsidio missi adventum vitiliter defensum. Demum illius Civês cum sibi omnem auxilii spem sublatam cernerent, eisdem per pactionem tradidêre.

Finis Lib. III.

Fab.

Fabii Quintiliani Ermagoræ de Antiquitatibus Carneæ

Liber Quartus.

Dum tot belli cladibus universa Forijulii Provincia vexabatur, Ludovicus Dux Teutchius a Summo Pontifice Aquilejensis constituitur Patriarcha, cujus adventu aliqua pacis, et quietis spes illuxisse videbatur, nam neque Veneti, licet victores cujusmodi pacis consilia objecerant, utpote qui semper hujus Provinciæ tum sibi conterminæ quietem procuraverant, eâ præsertim ratione, ut Barbaris nationibus sublato ex ea bello, in eam se conferendi occasio tolleretur. Antistes enim convocato generali totius Provinciæ conventu, expositis damnis, et injuriis undequaque illatis a

Ven:

Venetis, acceptum dedecus resarcire, amissaque
oppida recuperare, se decrevisse affirmavit, ma-
gna adductus spe hostium audaciam reprimen-
di, si omnes unanimiter ad communis liberta-
tis defensionem conspirarent, adjunctis prę-
cipue validis Sigismundi Cęsaris auxiliis,
quę sibi ab illo tum timoris intuitu, tum Comi-
tis Cremburgii opera, summa affinitate sibi
conjuncti perliberaliter pollicita fuisse profite-
batur. Perspecta Ludovici voluntate, omnis
conventus, quęcumque auxilia hilari animo
pro virili obtulit, et abjecta pacis mentione,
omnium animi ad bellum inclinare videban-
tur. Quamobrem Veneti recognita per explo-
ratores Antistitis voluntate, et quę ab eo ad
ipsorum perniciem moliebantur cum Hernesto,
et Federico Austrię Ducibus fędus inierunt,
quo facilius Cęsaris, et Antistitis conatus ir-
ritos redderent, priorique exercitui eodem

Mal.

Malatesta Prefecto multas alias copias adjun-
xère. Paulo autem post octavum Idus Januarii Cadubriensium Legati Pulmetium advenere nunciantes, Federici Austriæ Ducis exercitum conscriptum, armatumque in eorum finibus juxta Ampetium Lacum consedisse, sibique ingens imminere periculum, quapropter opem ab eis rebus suis afflictis postularunt. Pulmetini haud mora terentium peditum subsidium decrevère, quos sub Daniele Misitino, Nicolao Janiseo, et Odonico Deciano Prefectis, prime quoque tempore, junctis aliis Utinensium, Civitatensium, Glemonensium, et Ventionensium auxiliariis copiis jusserunt proficisci, hisque omnibus, Antistitis jussu, Daniele de Monte Supremo Duce constituto. Cum autem manus ista paulo supra Ampetium essent castramentatæ, et inimicorum audacia compressa est, et a quotidianis incursionibus, quas in

Cad-

Cadubrium facere consueverant, destiterunt. Sed parum abfuit, quin post modicum tempus unius hominis insolentia, Forojulienses, et Carni maximum fuerint detrimentum recepturi. Quidam enim Negronius Pontillius summo inter Cadubrienses auctoritatis universis eorum copiis prærat, Vir quidem ad Belli munera obeunda satis impiger, sed mira arrogantia, inexpletaque avaritia præditus. Hucce quoque Cadubrienses, annonæ pro totius exercitus usu curam demandaverant, et præsertim ut subsidiariis militibus necessaria faceret, importari; sed cum intestino quodam odio Julmetinos prosequeretur, nedum eis locum castrametandi incommodissimum tribuit, ita ut sub Dio esse viderentur, verum etiam quæstum præcipue in commeatibus procurabat; nec contentus, quod eis rerum omnium induceret necessitatem, corruptam etiam, ac fœdam tantummodo annonam præbebat.

Quod

Quod cum aliquandiu Milites, Ductoresve per-
tulissent, tandem commota rem Danuli de Monte
retulerunt, ut ipse qui Antistitis jussu universis
præesset copiis, tot, tantisque, et incommodis, et in-
juriis consuleret. Verum sive Negronii consilia
ignoraret, sive ipsi se opponere non auderet, rem
quotidie differebat, ex quo deterior in dies Carnorū
fiebat conditio. Consules quoque, et Vicarius de
his omnibus certiores facti, rem primo parvi pen-
dere, mox etiam Carnos milites contemnere, et
quodammodo despicere visi sunt, ita ut elatus Ne-
gronius, dum nonnulli palam illius detestarен-
tur avaritiam, immissis in eos satellitibus suis, plu-
ribus confectos vulneribus semivivos in Castra
detrusit. Exasperati, ut par erat, et Præfecti, et
milites, ultionem moliuntur quotiescumque se de-
derit occasio. Evenit enim, ut 6.° Non Februa-
rii a Negrono in Domo Petri Notarii Cadubri-
ensis Ampelii incolæ, universum militum, Du-

cum.

cumve conventum convocatum sit, exceptis Sulmo=
finis, quos ignominiæ causa accersiri vetuerat.
Hi cum omnibus suis copiis e Castris moventes, con=
silii locum adorti, dejectoque Hippocausti ostio, dum
omnes timore perterriti tam repentini impetus
exitum expectant, nè quis loco se moveat, edicunt,
nullum enim se lesuros, præter eum, a quo toties
publicas, privatasque injurias receperant. Nec
mora Negronum comprehendunt, qui se in Consilii
potestate futurum, et de sibi objectis rationem red=
diturum polliebatur, innumerisque vulneribus
confossum, et necatum frustatim conciderunt, in=
deque protinus recedentes, Vecchium Vecchio, An=
tonium Barnabò, et Petrum Notarium prædi=
ctum, viros inter Cadubrienses primarios tamquàm
obsides secum abduxère, mortem minati, si quis
iter in patriam impedirat. Hisce cum pignoribus
peractis per Cadubriensium fines, milibus pas=
suum quindecim, ut ad Montem Maurum per=

ven:

ventum est, viros illos ad suos remiserunt, ipsi
que ad Patrios lares reversi sunt.

Paucos post dies Vecellius, et Antonius supra=
dicti Cadubriensium nomine Julmetium applica=
caverunt, et contra militum Prefectos, ac milites
ipsos in Consilio hujusmodi Orationem habuisse
fertur Vecellius.

Militum vestrorum, dum Austrig exercitibus
nostris finibus intendisset, presidium postulavi=
mus, illudque a vobis, Julmetini Cives, cum vestro
nobiscum Salutem conjunctam esse noscentis, li
benter prestantibus multo tamen nostro malo re
cepimus. Ut enim primum ad nos pervenère,
sive sua pervicaci natura ducti, sive a suis Pre=
fectis corrupti, nulli obtemperanter, segniter, otio
se, negligenter, contumaciter omnia agere cepe=
runt, ullo pudore, nec metu coercente. Negro=
nius ‖ Prefectus, Vir consilio, et manu promptus,
quantum nobis eorum pertinacia detrimenti, pro=

‖ Contellius Concivis noster, nostrarumque gentium Pre=

pter

pter hostium propinquitatem subsequi poterat, facile prospiciens, primo levius admonere, mox cum nihil proficere cognovisset, asperius aliquanto, minis etiam additis, ut rerum status exigebat, cum eis agere cepit. Quare ingens in illum vestrorum peditum odium exortum, et ceterorum militum seditionem concitare conati sunt, sibi ab eo commeatum pro aliis cariorem, corruptumque, ac fœdum tradi, ut questum faceret conclamantes. Sed cum penes illos, qui viri illius integritatem, probitatemque cognoverant, nihil proficerent eorum maledicta, nullamque sibi fidem prestari vidissent, eo crevit effrenata audacia, ut 6° Non: Februarii in ipso Consilii loco nobis omnibus (proh dolor) spectantibus, Negronum predictum crudeliter necaverint, injectis insuper in nos impiis manibus tanti Viri sanguine aspersis, vinctosque ad Montem usque Maurum deducentibus, ubi plurebus affectos injuriis, tandem demisere. Oh effer-

feratam audaciam ! oh facinus gravi pena pu
niendum ! Has igitur publicas, privatasque inju=
rias prosequturi ad vos, Tulmetini, missi sumus,
ut audita vestrorum militum, sociatis fidei viola=
tione, sciatis quoque hęc omnia cum manifesto Ca=
dubrii periculo, nec minori vestro dedecore per=
patrata fuisse. Nec ideo nunc a vobis tam ne=
fandi facinoris vindictam postulamus, quod
tunc vel animus, vel vires ad ulciscendam in=
juriam nobis defuerit, sed quia inconsonum
sanctę societatis legibus videbatur, etiam la
cessiti, in eos desęvire, qui nostrę fuerant
a vobis commissi fidei. Instans inimicorum
acies distulit ultionem in tempus, donec sub
lato ipsorum timore, causam istam ad vos
deferendi, nè de atroci crimine conquerendi
facultas data esset. Quapropter hoc a vobis,
Tulmetini petimus, enixeque postulamus, ut
tanti facinoris auctores, debita pena affician=
tur.

tur. Quid enim fide publica religiosius? quid societate sanctius?, quid Magistratibus inviolabilius esse potest? Hos tamen immanes homines, nec vestrę fidei religio, nec initę societatis sanctitas, nec publici muneris reverentia a tanto potuit facinore divertere, quia et socios, quos publico edicto tuendos acceperant, desererent, et quantum eis fuit hostibus proderent, et supremi Præfecti sanguine, Consilii sedes turpiter cruentarent. Quod si tunc hostes in tanta rerum omnium confusione nos, et præsidia vestrorum militum destitutos, et Præfecto viro fortissimo orbatos, agressi essent, actum profecto fuisset de salute nostra, sed quos sociorum proditio destituerat, hostium cruor, et ignorantia salvos fecit. Non ignoramus plura illos in Negronum crimina ab iisdem pro exculpatione sua facta, et adinventa retulisse, quorum nihilominus falsitas, si ea,

qua

qua decet diligentia, hujus rei veritatem in-
quiretis facilime patefiet, ut illius hominis in-
nocentiam ceteri militum Ductores demonstra-
bant. Sed si quod dignum etiam animadversio-
ne in illos Negronus admisesset, non tamen
ipsos deceat, milites in Sociorum Prefectum
arma illico stringere, illumque in dicta causa
interficere, cum id ne quidem ipsis Prefectis
in milites, si forte quidquam culpabile, punien-
dumve perpetraverint, inconsulto facere liceat.
Facinus hoc militari disciplinæ incongruum
humanis, divinisque legibus contrarium, atrox
immane, ferum, singulari punitione dignum,
prorsus censendum est, ne imposterum mili-
tum animos obrepet pessimi imitatio exem-
pli. Vos igitur, cum vestri milites nostri præsi-
dii causa missi, omniumque rerum, et Consilia
riorum participes effecti, eos, quos tueri debue-
erant non solum deserverint, sed etiam prodi-

du-

derint, et oppugnaverint, nunc demum cognita veritate, quod ad vestram famam, existimationem, salutemque communem pertinet, prospicite, atque consulite.

Postquam Vecchius dicendi finem fecit, Daniel Mistitinus, qui tunc in Consilio aderat, jactis a Janisco, et Deciano in eum oculis, ita respondisse fertur:

Si eamdem Cadubrienses diligentiam, adreprimendam singularem sui Prosseti temeritatem, et improbissimam, inexplicatamque cupiditatem, necnon ad repellendas varias illius in socios, de ipsis optime meritos, injurias adhibuissent, qua in tam calumniosa accusatione instituenda uti videntur, profecto nec ipsi, o Cives, eorum, a quibus totiès defensi, et conservati sunt, salutem ingratissime impugnarent, nec nos pro improbissima hominis nece, quid vos causam diceremus. Nulla est

enim

enim universo Forojulio Civitas, non Oppidum, non Castrum fere est ullum, quod non hujus calamitosi belli tempestate, vestrorum a nobis peditum subsidium petierit, et acceperit, plura que ex eis suę libertatis conservationem, vestrę, vestrorumque militum fidei acceptam referunt, quos quidem semper plurimis laudibus per litte= ras ornatos ad vos remisere, quę posteris etiam tum vestram in Provincia conservanda diligen= tiam, tum vestrorum militum fidem, et fortitu= dinem demonstrabunt. Nunc primum, non illo= rum quippe errata, nihil enim ab eis, nisi pro publici, privatique honoris conservatione actum est, sed illorum, ad quos tuendos missi fuerunt, perfidia effecit, ut eorum accusationem audia= tis, quam quidem animadversi in duas divisam esse partes, quarum altera segnitiem nobis, mi= litię, laborisque detractationem accusatores objicere ausi sunt; altera vero egregii eorum

mil.

militum Prefecti obitum deplorarunt, atque harum duarum partium prima illa, que gravissima esse debebat, ita fuit infirma, et levis, ut illos lex magis quedam accusatoria, quam vera dicendi facultas, aliquid in nos dicere coegerit. Prospicite autem, o Cives, quanta sit innocentie vis in utramque partem, videte, quo descendam, quod longe a defensorum consuetudine, cautioneque discedam? Omnes fere Sonjulii Civitates pro vili Cadubriensibus contra Austriacos Duces militum presidia misere, plures omnibus rebus ex universa Provincia fortissimi militum Prefecti, ceterique honestissimi Viri interfuere, qui militum vestrorum, vel virtutis, vel ignavie testes esse potuerunt, cum eorum verbis hoc dico, idque non temere, confirmo, fides enim una alicujus militum Prefecti proferatur, in qua vestigium sit aliquod, ex quo nostra, militumque vestrorum ignavia cognoscatur. Unum ex illo Prefecto-

rum

rum, militumque numero testem fide dignum producant, qui eorum in hac parte confirmet accusationem, vere ab eis accusatum esse concedam. Profecto multos, o Cadubrienses, satis idoneos testes, et conscios videtur fortuna ipsa esse voluisse earum rerum, quæ apud nos a vobis gestæ sunt, quem ex tanto honestissimorum hominum numero testem ignaviæ nostræ producere potestis? quis ex numero, qui vobis auctor placeat, ex nos jam laudatore utemur, et teste. Dubitabitis igitur adhuc, o Cives, quin id, quod ab initio vobis proposui, verissimum sit, non vestrorum militum errata, sed accusatorum perfidiam in causa esse, ut hanc in eos accusationem audietis? Nonne vobis viderentur isti maledici potius convicia tores, quam vehementes accusatores? Quoniam itaque videtis, et cognoscitis, qui nos quomodo, et quam ob rem oppugnent, statuite nunc, utrum vobis

hæc

hac in parte militum vestrorum, totiès probatæ, exploratæque fidei, et virtuti credendum sit, an accusatoribus ipsis, quibus nec per iracundiam fides, nec propter infidelitatem honor habendus est. Venis nunc ad egregium eorum militum Prefectum, quem quidem quo nomine appellem, nescio. Si enim eum avarum, fraudolentum, audacem dixerim, et perfidiosum, vereor nè, aut gravioribus utar verbis, quam mea fert natura, aut levioribus, quam causa postulat. Quid enim tam inhumanum, tam immane, tam ferum, quam eis, a quibus beneficium receperis, ne dum parem gratiam referre, sed etiam malefacere? numquid autem audebunt accusatores isti, licet impudentia, sint prædili singulari, id negare, quod omnibus palam est, Negronem scilicèt illum, ne dum vos, militesque nostros, qui Cadubrium pro illis sanguinem effundere, vitamque ipsam exponere parati, accusare-

mus

mus, in hijeme sub Dio pernoctare coegisse, verum etiam nefariam in commeatibus improbissimi quęstus rationem nobiscum exercuisse, cariora omnia, ac eadem corrupta, et fętida nobis exponendo, ita ut fuerit militibus nostris propter Sociorum avaritiam inedia perendum, nisi ipsimet saluti suę consulissent. Quis hoc autem, ne dum universo illo exercitu, Prętectis quę omnibus, sed toto etiam Caudinio clarius? quid indignius? quid manifestius proferi potest? illius tamen hominis improbitatem, quam fieri potuit, dissimulavimus, sed cum in dies in deterius dilaberemur, rem Danieli de Monte, qui Forojulienſibus copiis prętrat, detuli, cum eoque instanter egi, ut Negrani, si fieri poterat, compesceret cupiditatem, et ut ne quis de hac re, inter Socios tumultus oriretur, prętaveret. Egit, o Cives, quam potuit accurate, ut cum ad meliorem frugem restituerit, quod

qui:

quidem ipsius Danielis litteræ ad vos publice conscriptæ attestantur.

Hic desunt nonnulla deperdita carta.

Placet ne vobis, Cadubrienses, ita geri Magistratus? Aliter profecto, et ut cætera prudentissime statuit Solon, qui plebeis tarda, Magistratibus, et Populi Gubernatoribus velocia supplicia constituit; existimabat enim ab illis quovis tempore sumi posse pœnas, his autem moram ultionis non admittendam; lantis nihilominus, totque affecti injuriis, nil repentinum, nil impetuose agendum esse duximus, sed vobis quamprimum hæc omnia significare, ut quinam in hac re vobis agendum esset, decernatis, ita ut unusquisque facile perspiciat illine ab initio cupiditatem pugnasse, et audaciam, hinc autem veritatem passim restitisse. Sed vicit demum inexorabilem nostram, nostramque militum patientiam, una hæc singularisque illius hominis nequitia, quæ nec a nobis sine perpetua infamia dissimulari, nec

sine

sine scelere ullo modo pati poterat, dum enim nonnulli Milites, viri palam damnarent avaritiam, tantus repente furor, scelerisq. et audaciæ comes effrenatum Negroni animum oppressit, ut in eos nil mali exspectantes, quamplures suæ nequitiæ satelites immiteret, pluribus affecit vulneribus, et vitæ periculum subire coegerit, nisi plures, qui supervenerunt Flemonq. Ventianique Milites, eorum impetum excepissent, a quibus semivivi Milites nostri, ad nos relati sunt. O consuetudo peccandi libera, quantam habet jucunditatem in improbis, et audacibus, cum pœna absluit, et licentia consecuta est! Ego fateor o Cives, militum vestrorum impetum continuimus, ne illicò in Cadubriensium catervas arma pararent, sociorumque suorum injurias vindicarent, ita ut magna hinc inde clades subsequi potuerit, nisi unius hominis mors innoxios a cæde præservasset, cujus quidem pœna, licet justissima, nimis tamen tardè sumpta, et vestro-

rum

rum militum existimationi consuluit, et libe-
rum eisdem ad vos reditum reservavit. Si enim
poterat Negronus per vim, et scelus, quod libebat,
et quod poterat, id audebat, quod nobis erat agen-
dum, cujus hominis fides imploranda, aut quo
modo ille vivo; ad vos milites incolumes reduce-
re potuissemus? Quamobrem cum hæc esset no-
bis proposita conditio, ut aut juste, pieque tot
injurias ulciscceremur, militesque nobis commis-
sos servaremus, aut acerbe, indigneque omnes
morereremur injurias ulcisci quam ullo modo
emori ignominiose, satius esse duximus. Nunc
autem hominem, quisnam his rebus cognitis,
circumventum diceret aut indigne interfectum?
aut propter illius necem, societatis a nobis jura
esse violata? nunquid ullum ab eo sociale in
nos officium prodiit? aut non potius univer-
illius consilia, scelus, vim, latrocinium, omnia
denique præterquam jus, quam officium, quam

prob:

probitatem continebat. Enim vero cum non genus, aliquod amicorum, et hostium sit, sed e factis horum utrumque censeatur, ac eos, qui hostilia faciunt pro hoste ulciscei, lex liberum faciat nobis profecto, hominem illum, qui nos tores contumelia afecerat cujus aeuleos prudentes ac boni viri difficilime patiuntur fame postea, inedia et gladiis demum ipsis occidere conatus est, impune interficere potuisse, dicendum est. Haec sunt, quae a vobis pro publici, privatique nominis conservatione acta sunt, quod licet non sine scelere, nec sine perpetua, vestraque infamia omitti potuerint, non tamen a vobis, Civica Corona, tot Civibus vestris conservatis, Romanorum more donare postulamus, sed et vim tantam a nobis, sceleraque a corpore, a capite, ac vita demum ipsa cum illius improbissimi hominis nece impune licuerit, postulare, demumque hoc vobis persuasum esse

cup:

cupimus, grati populi esse premiis afficere be-
nemeritos de se Cives, virorum autem fortium,
ne supplicijs quidem ullis moveri, ut fortiter eos
fecisse, poeniteat.

Missitini orationem audientium fremitus
subsecutus est. Remotis autem aliis, Consilii
sententia hæc fuit, ut per Judices omni diligen-
tia de hac re inquireretur, quæ postea de statu
causæ Consilio referant a quo æqua lance, quod
æquitas, et justitia postulaverit, decernetur; Sic
que Cadubriensium Oratoribus responsum est,
Sed has civiles controversias publicæ Jorijulii
res in aliud tempus distulerunt.

Sigismundus enim Imperator cum XII.
Equitum, VIII. vero peditum milibus Provin-
ciam ingressus, Arrium Castrum obsederat, cui
Pulmetini, Antistitis jussu, pedites suos, et bellica
instrumenta ad urbium expugnationem neces-
saria, contulère, paulopue post capto Arrio, de-

fectis

jectis undique Venetorum Copiis, Cesaris exer-
citus, eodem Philippo Florentino Duce, omnia
Forijulii Oppida Castraque prius a Venetis de-
victa, recuperavit et ductis ultra Liquentiam ca-
piis, Mottam Oppidum, eidem flumini insidens,
obsedit, in quo Venetorum presidium residebat.
Sed cum 14. Kal. Aug. ex militum Venetorū
millia, qui pro tollenda Motte obsidione adveni-
bant, in hostes inopinanter incidissent, factaque
tumultuaria pugna, in qua ex Venetis quamplu-
res ceciderē, reliqui fugam arripuissent, Flanno-
nes, recuperando Oppido pari felicitate, cetera
quoque omnia, Forvisinum usque recepere.
Quare Veneti Carolum postea Malatestam cum
valido exercitu, hostium conatibus objecerunt,
qui cunctando potius, quam agere dimicando, eo-
rum insolentiam nè ulterius progederentur, con-
tinebat, ita tamen, ut eos sepe captata occasio-
ne, per agros nullo ordine vagantes male affe-

ctos

ctos, pedem refere cogeret, et assiduis conversationi-
bus valde afflictos redderet. Demum Sigismundus
belli tedio affectus et consilii generalis, quod antea
Constantię induxerat et inchoaverat, perficiendi
cupidus, Thomę Mocenigo, et Antonio Contareno
Venetorum Legatis, Vergesti, quo ipse multo ante
se contulerat, sub fide Regia ad se vocatis, quin-
quenales cum eis induvias indixit. Hujus postea
Cęsaris opera, et diligentia, Constanciense Con-
cilium perficitur, in quo fides Christiana, quę
jam multis annis fere titubare videbatur for-
titer resurrexit. in eo enim, dispositis aliis pro
Pontificatu contendentibus, Martinus V. qui prius
Columna dicebatur, Pontifex electus fuit, et ita
Scisma pessimum an: fere XXXX. finem habuit,
ibi quoque plures hereses damnatę, et duo Here-
siarchę Joannes Hus, et Hieronimus combusti
sunt, pluraque alia ad Christianę fidei unio-
nem pertinentia, pii ipsius Cęsaris opera instituta

sunt

sunt.

Exacto induciarum tempore bellum iterum hinc inde restauratum est, et anno Dñi 1418. 5 Idus Maji Philippus Avellius cum Venetorum copiis Seravallem aggreditur, et cum altera ex arcibus edito loco sitis expugnat. Quâ re cognita, Christophorus Cucaneus ultra Piliaventum ab Antistite Locumtenens constituitur una cum Vincestao Spilimbergo, et Jacobo Valvasono, Sacile recedens cum expedita Militum manu, celeri gradu, Seravallum, et Venetos nihil male exspectantes, aggressus, a Boemis adjutus, qui ad ulterius arcis presidium morabantur, Oppidum, et Arcem captam recuperavit, pluribus ex hostibus interfectis, ceteris vero in fugam conjectis. Eodem fere tempore, alia Veneti exercitus pars una cum Tristano Savorniano in qua erant equites 2000, Piliaventum pertransivit, et vastatis undique agris, ad Utini menia se contulit

tulit

tulit, captisque quamplurimis gravi preda onusti milites inde recedentes, inter Oppidum S. Danielis, et Locum ei proximum castramentati sunt. Quare Julmetini Oppidanis S. Danielis Simoni, et Joanni Colloretis, ac Paganiensibus, ita per litteras postulantibus, sagittariorum presidium tradiderunt. Hostes vero cum Antistitis captas litteras egressas, Joannemque Colloretum, cum adjacentium Castrorum militibus per exploratores, appropinquare cognovissent, ultra Tiliventum se recepere, quorumdam timeret adventum, Fontasius Puleinici Comes 40. Sagittarios a Julmetinis per Literas petiit, et recepit. Tristanus postea cum Venetorum militibus Canipam Oppidum edito loco situm, undique prius depopulatis agris, magna vi aggressi sunt, sed Boemi ab loci presidium constituti, hostes viriliter excepto, multis eorum interfectis, multisque plumbus vulneratis, amissa omni preda, ab Oppido recedere coegerunt

runt. Ludovicus ergo Patriarcha, tanto se bello viribus imparem esse cognoscens, ad Sigismundum auxilia conducturus in Pannoniam se contulit, relictis Enrico Concordiensi Episcopo, et Federico Vuetesterino Forijulii Locumtenentibus. Uti postea an: 1419. Venetorum exercitus, sub eisdem ducibus iterum citra Tilisventum se contulit, cumque Castrum Paganum, Villaltam, Caporiacum, et Muratum per deditionem recepisset, vastatis prius Colloreti agris, quia Simon, et Joannes, ac ceteri illius Castri Consortes imperata facere, recusaverint, ad inferiora Patriæ loca proficiscuntur. Quare Utinenses timentes, ne Gruarienses ab eis obsiderentur, has Tulmetini litteras tradiderunt, ut ab eis, tam ab Utini, quam Portogruarii defensionem, presidium obtinerent.

Honorabiles, prudentesque amici nostri singularissimi, salutem optimam, et omnem Bonum.

Dominus Locumtenens, et nos heri mitteba-

mus

mus ad vos, Remonenses, et Ventionenses honora=
bilem virum Jacobum Cergneum cum litteris cre=
dentialibus Dñi Locumtenentis, et nostris, sed quia in
itinere ab hostibus agressus fugam arripere coac=
tus fuit, nec audet amplius illuc se conferre. Ro=
gamus ergo amicitias vestras, ut coadunare veli=
tis majorem gentium numerum, prout vobis possi=
bile visum fuerit, et precipue sagittarios, eosque
paratos tenere, et casu quo necessitas incumberet
propter hostiles exercitus incidias, nobis velitis
quam citissime subvenire, dum a nobis fueritis re=
quisiti, prout et nos evenciente casu huncus, et evi=
gnus ad omnem requisitionem vestram pro virili
parte parati. Interim Oratores nostri concordium
procurent, quod Deo dante sequetur, non obstante,
quod Civitatenses illud omnino perturbare que=
rant, et solliciti sint ad damna nobis inferrenda,
prout colligere poteritis ex certarum litterarum
exemplo literarum Oratorum, per nos intercepta=

rum

rum, quas vobis dirigimus presentibus inclusas. Preterea multum soliciti sumus de Portusguarii statu, quia Oratores nostri nobis scribunt magnum ei periculum imminere, presertim propter instabiles ruralium mentes qui plures, et potentiores sunt in ipso Oppido, quam Cives, et cum hodie hostium exercitus ad eorum damna iturus sit, petunt a nobis peditum subsidium, quod eis mittere sumus, nec dubitamus, quin vos illud idem facturi sitis, quos omnibus in rebus ad nostrę libertatem conservandam, prę ceteris promptiores fuisse cognovimus. Valete.

Datę Utini die 10. Maji 1510 Decem Deputati ad regimen, et consilia, et Commune Terrę Utini.

Veneti conducti ad Portusguarii Oppidum capius, cum admotis undique Bellicis tormentis, illud expugnatum viderentur consternati Oppidani, obtentis prius tridui induciis, quarta obsidionis die in hostium potestate concessere, et illico Es-

ten-

tensis tot elatus victoriis, inde recedens, ad Utinum se contulit obsidendum, in quo paulo ante validum Julmetii, Flemoq, et Ventioni presidium supervenerat. Quare paucis ibi diebus hostes frustra consumptis, cum nulla fieret deditionis mentio, soluta obsidione, ad Austriq Civitatem profecti sunt, direptisque circumadjacentibus Pagis, cum inter Civitatenses, et Venetos de concordia, et unione ageretur, Veneti prope Quassum Lacum statiua posuerunt; superiora autem Oppida cum eos per exploratores cognouissent, ad ipsorum damna professuros, Julmetium viam prope Lacum Cauatensem, per quam in eorum Provinciam patet iter, magno presidio impositio munivere, Ventionensibus quoque et Flemonensibus tradito militum presidio. At multo post Veneti equites in Framgerinos colles irruentes, omnibus illis vastitatis, captaque, ac deprædata Foreta nea, cum nonnullis Flemonensibus extra Oppi-

dum

dum deprehensis, ad ipsum usque Oppidum con-
currere. Quare Clemonenses cum Julmetino-
rum presidio, facta repente irruptione, hostiles
equites agressi sunt, et aliquandiu acriter inter
eos pugnatum est: Demum vero Venetі, locorum
difficultate, et hostium multitudine undique in eos
confluentium, pedem referre coacti sunt nonnullis
ex eis vulneratis, tribusque ex equitibus captis. In-
terim 6 Idus Julii Civitatenses ad Venetos defi-
ciunt, et ab eis in societate recepti ea lege, ut
Sigismundo Cesari, et alteri cuicumque a superio-
ribus partibus descendenti adversarentur bonaque
omnia Tristani Savorniani, et ejus attinentium,
qui Venetorum partibus studuerunt restituerent.
Quare tandem deditionem Civitatenses per litte-
ras tam Utinensibus, quam Austrii, et Julmetien-
sis conscriptas, variis artibus dissimulare cona-
bantur. Sed cum omnibus Ludovici partes sequen-
tibus, fidem suam suspectam esse cernerent: Miss-

so

so vernum 8. Kal. Aug. ad Utini januas tibici=
ne; se publicos Antistitis, et Utinensium hostes
profecti sunt. Ceterorum tamen populorum
animos rei novitate consternatos, Federici
Valentinis ex Pannonia reditus exhilaravit. Is
enim Ludovicum a Buda Civitate recepisse, cum
magno equitum numero, paucosque post dies ad
futurum esse retulit, et demum Ludovicus octo
secum habens equitum millia in Forumjulium
pervenit collectisque exsuperiorum Oppidorum
copiis ad Butinicum agrum consedit, et Civi=
tatenses occidere cœpit cujus interim jussu
Blatiam viam, ne quod inde Civitatensibus au=
xilium proficisceretur Salmerni, et Ventionenses
detraxère. Sed cum multis circa Urbem ipsam
consumptis diebus, nullam per vim, aut deditionem
consequendi spes appareret, Jadei Estensis cum
Venetorum exercitu adventum Ludovicus cogno=
visset, urgente jam frigore, vastatis undique cir=
ca

ca Oppidum edificiis, et arboribus, cum equiti-
bus ipsis iterum in Pannoniam rediit majore,
ut ajebat, veris tempore, militum numerum ad-
ducturus, dum omnium animi suspensi rei even-
tum expectarent, Antistitis absentiam rebus suis
plurimum conducere existimantes, Veneti cum
octingentis equitibus, et peditibus quatuor milibus
Thadeo Estense Prefecto Feltrum obsiderunt, que-
re de propria solecitudine Bellunenses propter
hostium propinquitatem per Michaelem Miliarii
Oratorem suum 6. Kal. Martii 1420. a Dalmeti-
nis peditem presidium rogaverunt quibus ipsi
omnia ad eorum usum necessaria, que propio
durante bello pollicebantur eisque Dalmatini cen-
tum milites sagittarios concesserunt, quorum ta-
men opera uti non potuerunt; Feltrenses enim
gravi pressi obsidione, omnique auxilio destituti,
paulo post sub Venetorum Imperium devenère,
et statim exercitus expugnato quoque Sanctacatio

Castro

Castro, tanta Bellunum cinxerunt obsidione, ut frustra milites nostri ad eos ingredi conati sunt. Quare Julmetini eodem Cadubrium proficisci jusserunt, ita petentibus Erasmo Trissaceo Cadubrii Capitaneo, et ipsius loci Communitate. Interim pridie Kal. Aprilis Civitatenses, cum Venetorum presidio Castrum Boraccium aggrediuntur, sed pluribus eorum interfectis, et vulneratis presidii virtute, re infecta decessere, et eodem fere tempore Aloysius, et Nicolaus Strasoldi ad Venetos defecerunt Jadeo Estense Venetq Reipublicq nomine eos in Societatem recipere eodemque Civitatenses jure fuerunt accepti. et quia Strasoldi Dacinium (a) Castrum possidebant pro quingentis aureis per eos erogatis actum inter partes est, ut quatenus Castrum illud Tristani Savorniane juribus pertineret, Venetorum Princeps hujusmodi definiret controversias. Ineunte demum Mense Majo Bellunum quo-

(a) Aliqui Duinum

que ad Venetos pervenit, qui parvo postea negotio Saravallem et ex inde Coneglianum, Sacilum Castra, et multa ultra Piliaventum Oppida recepere. Moxque hostes ipsi, diruto prius funditus Gratta Oppido, flumen ipsum transeuntes cum omnibus copiis Utinum obsidione cinxerunt. Dumque Sexcenti Venetum milites ut se cetero exercitui conjungerent prope Cordovatum Castrum pervenissent a Nicolussio Gratteuse, Federico Forliliense, Jacobo, et Vulvene Valvasoniis, ac Francisco Strodolonio cum Forojulienſibus copiis in fugam versi sunt pluresque eorum interfecti. At Utinenses cum intenim grave undique premerentur obsidione, nullamque auxilii spem in Antistite repositam esse viderent, cujus reditum licet pluries per litteras requisitus fuisset, frustra tot mensibus expectaverunt, pluresque quotidie mortales, pestilentia interierint, omni subsidio destituti preter eos, quos a superioribus Oppidis milites accepe-

vant

rant, ne sibi postea graviora pati contingeret, si ultimum belli eventum expectarent, petitis cum Venetorum Reipsectis induciis, ut eis ad Venetum Principem Legatos suos ad certum diem mittere liceret, se, suaque omnia Venetis tradidere. Capto autem Utino, Estensis recepto prius Colloreto, et adjacentibus Castris, omnes copias ad superiora Oppida conduxit, et cum Glemona, et Ventionum omni auxilio expoliati, in Venetorum potestatem devenissent, Julmetium quoque, postquam omnia fidei, et gratitudinis argumenta sedata esse viderentur, in Venetorum Patrocinium voluntarie se submisit, servatis tamen privilegiis sibi per antea ab Antistitibus concessis.

Finis Lib. IV. et Ultimi

Index Rerum Notabilium

Argenti fodinę in Carnia. pag. 18
Aquę Ludiae.
Aquileja Romanis subdita. ibi
Avarus Longobardorum Rex Carneam ingressus. 21
Artuicus de Castello Castrum S. Laurentii, et
Inviliini a Raimundo Patriarcha obtinuit. 53
Ancillotus, Joannes Bertoldi, et Federicus Candi
dus Cives Tulmetii prę nimia eorum liber-
tate populi tumultu trucidati. 56
Alancoinus ~~[illegible]~~ electus Patriarcha a
Forojuliensibus non excipitur, unde bellum
oritur. 73
Antonius Gaetanus Patriarcha Communitati
Tulmetii privilegia concessa confirmat. 81
Antonii Patriarchę ad Tulmetinos litterę,
quibus Patrię defensio committitur. 82

Antonius Pancerinus Foroiuliensis tempore Scismatis inter Pontifices Patriarcha electus a Utinensibus, Civitatensibus, Glemonensibus, et Ventionensibus non recognoscitur, unde bellum exortum. pag. 87

Antonii Concordiensis Patriarchæ electi literæ ad Utinenses. 91

Artenea a Venetis destructa. 121

Beltrando Patriarchæ Ermanus, et cæteri Castri Montis Consortes partem feudorum Armaniæ Cerciventi, et Paluttæ vendiderunt. 57

Beltrando Patriarchæ Franciscus, et Odoricus Valvasoni fratres, et Everardus eorum Nepos Utinenses Cives reliquam feudorum suorum partem vendiderunt. ibi

Beltrando Patriarchæ a Comite Goritiæ, et pluribus eidem Castellaniis adjunctis bellum inditum. 58

Beltrandus Patriarcha Clusiam Arcemque Moscardum erexit. ibi

Beltrandus paulo infra Spilimbergum a Conjuratis occisus. 59

Clarisonum flumen unde ortum habeat. pag 6
Carneq Provintiq situatio. 1
Carnorum industria. 10
Carneq jurisdictio Communitati Tulmeti delata 16
Carnicum fulium unde detum. 15
Carolus Magnus plures pagos Aquilejensi
Ecclesiq largitus est. 37
Conradus Imperator Popono Patriarchq Aqui-
lejensi Ecclesiq Jonjulii Ducatum, et Histriq
Marchionatum tradit anno 1044. ibi
Castellanorum Carneq contra Bertoldum Pa-
triarcham insurrectio. 46
Castellani Carneq ac Jannisini socii ab Romano
Pontifice Maximo sacris interdicti. 48
Castrum Meggii sub Petro Perio Patriarcha funditus
combustum. 55
Consules sex creati ad revisenda Statuta Terrq
Tulmeti a Consilio, et Patriarcha approbata. 70
Carolus Pius Tulmetiarum copiarum Profectus. 100

Cadubrensium legati Tulmetium adveniunt Fede= deriei exercitus adventum nunciantes. pag. 105

Cadubriensium Oratorum contra Tulmetinos ob Negronii cedem dissertatio. 109

Cadubriensibus Oratoribus Tulmetinorum responsio. 134

Civitatenses inter Aleatos primi ad Venetos defi= ciunt. 153

Duces Varii Longobardi in Forojulio. 34

Ermanus Olleggii plura feuda Leoprando, et Bre= gnesio Civitatensibus largiuntur a quibus postea jure legati Civitatensi Capitulo largita fuere. 54

Erasmo Trifacco Cadubrii Capitaneo petente centum Tulmetini milites in Cadubrium profecti sunt. 156

Forum julium unde dictum. 2

Feltrenses sub Veneto Imperio devenère. 155

Gregorius Montelongus Patriarcha Aquilejensis Forum Tulmetii constituit. 49

Guido Abbas S. Galli Mosacensis Julmetinos in auxilium contra Ventionenses requirit. pag. 71
Glemonenses cum Julmetinorum pręsidio Venetos fugant. 150
Julium in Carnia a Julio Cesare conditum. 26
Imperium a Gallis et Longobardis anno 996. in Germaniam translatum. 37
Joannes Moravi Ducis filius Patriarcha Aquilejensi Julmatii Communitatem decoravit. 77
Idem Joan: a Tristano Saverniano occisus. 81
Joannes Bertoldi et Christoforus Marco Julmetini Cives Moraviam Oratores missi. 76
Longobardi Forum Julii ingressi. 20
Longobardorum Regnum in Forojulio extinctum. 36
Ludovicus Magnus plura bona Capitulo S. Petri in Carnia concessit. 55
Literę Utinensium ad Julmetinos missę. 79
Literę Castri Melsii. 95
Literę Marci Venerii Oratoris Veneti. 105

Litere Guilielmi, Comitis Germani. pag. 109
Litere Joannis Mengei Utini Locumtenentis. 112
Ludovicus Patriarcha, convocato generali colloquio
Castra a Venetis capta recuperare proposuit. 105
Morcardus. fluman unde oriatur. 4
Menia Julmeti sub Raimundo Patriarcha incoata. 52
Monasterium Moracense S. Galli a Sherelino Ger-
manie Comite circa an: 1219. constructum. 49
Martino V. Summo Pontifice in Concilio Constan:
ciensi electo Scisma inter Pontifices finem
habuit. 146
Nicolaus Patriarcha Caroli IV. Imperatoris fratra
Castra Luinti, Subelevii, et alia in Carnia delevit. 67
— Oppidum Julmeti, et Menia perficienda decrevit,
et totius Provincie Regimen Communitati concessit. 69
Negronius Pontilius Cadubrensis Militie Prefectus a
Julmetinis Militibus trucidatur. 108
Nicolaus Janesi, Daniel Mistitinus, et Odonetus Dacia
nus 500 Julmetinorum militum Prefecti in
Cadubriensium subsidium. 105

Ostrogothi Forum Julii ingressi. pag. 19
Oppidum Julii in Carnia munitissimum. 22.
——— funditus destructum. 25
Otthonus Imperator Aquilejensi Ecclesiæ
privilegia adjunxit. 37
Plavis flumen unde ortum habeat. 3.
Patria unde appellata. 40
Portogruense Oppidum an: 1219 ædificari cœptum 49
Randulfi Malatestæ Literæ ad Julmelinos. 90
Roma capta, et incendio devastata. 19
Romilda Gisulphi uxor Oppidum Julii in Carnia
Avarorum Regi tradidit. 22
Ruiffertus Subelevius a Gregorio Patriarcha in
suis feudis confirmatus. 50
Ricardus Subelevius sponte suam partem Castri
Subelevii Raimundo Patriarchæ assignat. 52
Ruberti Bavariæ Ducis, ac Romanorum Regis
Literæ ad Julmelinos. 85
Sedes Aquilejæ Gradum translata. 46.

Sedes Aquilejæ Carnonium delata. pag. 43
——— In Civitate Austriæ collocata. 44
——— iterum sub Poppone Patriarcha Aquilejæ renovata. ibi
Sisulphi Longobardorum Regis filii facultatem erigendi Castra in Carnia de se benemeriti concesserunt. 45
Savornianum a Philippo Sigismundi Imperatoris Comite vi captum deletur. 115
Sigismundi Imperatoris opera Constantiense Concilium perficitur. 146
Strasoldi ad Venetos defecerunt.
Sacillum, Saravalle, Conegliamum, Bellunum, et alia Castra ad Venetos pervenerunt. 157
Tiliaventum unde ortum habeat. 3
Tulmetini Hubertum Bavariæ Ducem in subsidium contra Galeatium Mediolanensem accersunt. 85
Tulmetini Fontanam Comam diripiunt. 97

Julmetini quingentos milites in Civitatensium subsidium contra Utinenses mittunt. pag. 101

— Victoria cum confoederatis contra Utinenses. 103

— Pedites 300. Cadubriensibus in auxilium contra Philippum designant. 115'

— Oratores ad Sigismundum Imperatorem mittunt. 120

— Validum presidium contra hostes prope Lacum Cavatii ponunt. ibi

— Milites 50. Puleenico, 80. Oppido S. Danielis, 150 Glemonensibus, 60. Spilimbergis, et 200. Utinensibus in auxilium designant. ibi

— Pedites 300. Cadubriensibus decernunt. 125'

— Sagittariorum presidium Colloredis, et Japanensibus tradunt. 148

— Sagittarios 40 Pontasio Puleenici Comiti concedunt. ibi

— Contra Venetos viam prope Lacum Cavatii magno presidio munivere. 150

Julmetini post Flemonam, et Ventionum in Vene-
torum patrocinium se submiserunt. pag. 138
Unde Morcardi repentes commotiones efferantur. 7
Utinum Castrum ab Attila extructum. 18
Utinenſium Literæ ad Julmetinos auxilium
petentium. 149
Utinenses graui preſsi obsidione et omni præ-
sidio destituti se Venetis tradidere. 158
Veneti Principis credentiales Literæ ad Julmetinos. 100
Veneti collecto exercitu Dignanum usque
perveniunt. 116
— Contra Ludovici Patriarchæ conatus cum
Federico Austriæ Duce fœdus ineunt. 124
— Seravallem aggrediuntur, et expugnant. 147
— Obsento per deditionem Portogruario ad Civi-
tatenses expugnandos proficiscuntur. 151
— Oppida varia per deditionem recipiunt. 149
Tilio Carnæ finitima unde dicta. 10

Finis Indicis

Scriptores Veteres

Henricus Paladius. Utini 1659. lib. XI.
Antonius Bellonus.
Ioannes Candidus.
Iosephus Sporenus.
Fabius Quintilianus Ermagora.

La Serie dei Patriarchi della Chiesa di Aquileja

69.	S. Ermacora Patriarca . . .	Primo
96.	S. Illario	2
100.	S. Crisogono	3
151.	S. Teodoro	4
152.	S. Crisforno	5.
194.	S. Agapito	6
204.	S. Fortunato	7
253.	S. Valeriano	8
. . . .	Benedetto	9
288.	S. Quirino	10
. . . .	S. Fortunato	11
416.	Cromatio	12
400.	Agostino	13
420.	Adelfo	14
. . . .	Massimo	15
446	Januario	16

449.	Secondo	17
460.	Marcelliano	18
490. S.	Nicetio	19
500.	Marcellino	20
507.	Stefano	21
554.	Macedonio	22
570	Padino	23
570.	Probino	24
586.	Elia	25
605.	Severo	26
606.	Giovanni	27
645.	Marciano	28
660.	Felice	29
718.	Pietro	30
729.	Sereno	31
765.	Calisto	32
776.	Sigualdo	33
800. S.	Adolino	34
806.	Urbano	35
845.	Marcello	36
855.	Andrea	37
870.	Benedetto	38
876	Nandemano	39
878.	Lupo	40
884.	Wilgerto	41
895.	Federico	42
909.	Leone	43

951.	Orso.	44
958.	Lupo.	45
962.	Wencelfredo	46
995.	Rodoaldo	47
1015.	Giovanni	48
1044.	Pagone	49
1067.	Rugero	50
1077.	Ligeardo	51
1082.	Henrico	52
1083.	Federico	53
1114.	Vuedelrico	54.
1120.	Leonardo	55.
1160.	Peregrino	56
1180.	Vuedelrico	57
1206.	Peregrino	58
1217.	Vuedelrico	59.
1250.	Bertoldo	60.
1269	Gregorio Montelongo	61.
1291.	Ordimondo delle Torre	62.
1301	Pietro Sera	63
1315.	Ottobono	64
1316.	Castruc delle Torre	65
1330.	Pagano delle Torre	66
1350.	Beato Beltrando	67

1358.	Nicolò	68
1364.	Lodovico della Torre	69
1381.	Marquardo	70
1390.	Filippo Alanconio Cardinale	71.
1392.	Giovanni di Moravia	72
1412.	Antonio Gaetano Cardinale	73
1420.	Antonio Vescovo Concordiese Cardinale	74
1430.	Lodovico di Teck	75
1444	Lodovico di Padova Cardinale	76
1491.	Marco Barbaro Cardinale	77
1490.	Ermolao Barbaro	78.
1497.	Nicolò Donato	79
1524.	Domenico Grimani	80
1547.	Marino Grimani	81.
1593.	Giovanni Grimani	82
1620.	Francesco Barbaro	83
1627.	Antonio Grimani	84
1628.	Agostino Gradenigo	85
1634.	Marco Gradenigo	86
1657.	Gerolamo Gradenigo	87
1658.	Giovanni Dolfino Cardinale	88

Sin qui li Patriarchi descritti dal Fontanini.

....	Dionisio Dolfino	89
...	Daniele Dolfino Card. e Patr. ultimo	90.
....	Bortolomeo Gradenigo Arcives. d'Udine	Primo
.....	Gerolamo Gradenigo Arcivescovo	2
1788	Nicolò Sagredo Arcivescovo	3
1792	Pietro Ant.° Zorzi Arcives. e Cardinale	4
1807	Baldassar Rasponi Arcives.°	5
1819.	Emmanuele Lodi Vescovo d'Udine Primo	

Zaccaria Bricito Arcivescovo
Trevisanato
Casasola
Berengo
Zamburlini

SERIE CRONOLOGICA
DE VESCOVI,
E
PATRIARCHI
DI VENEZIA,

Dall' Anno 744. in circa,
fino all' Anno 1776.

IN VENEZIA;

Con Licenza de' Superiori.

di al Re Cristianissimo, essendo Podestà a Brescia fu poi creato Cardinale da Clemente VIII.

1599 Matteo Zane Cav. prima Ambasciatore alli Duchi d'Urbino, e Savoja, poi al Re di Portogallo, indi al Re di Spagna, e Bailo a Costantinopoli, essendo Consiglier di Venezia.

1605 Francesco Vendramin Cav. dopò esercitato lei Ambasciate, fu eletto Patriarca, e poi Cardinale.

1619 Gio: Tiepolo Senatore Primicerio di S. Marco.

1634 Federico Cornaro, essendo Vescovo di Vicenza, poi Cardinale.

1644 Gio: Francesco Morosini Ab. Secolare.

1678 Alvise Sagredo Caval. dopo l'Ambasciata al Duca di Savoja, essendo eletto Bailo a Costantinopoli.

1688 Gio: Badoer, essendo Primicerio, Vescovo di Brescia, creato Cardinale da Clemente XI. 17 Maggio 1706.

1706 Pietro Barbarigo Primicerio.

1725 Marco Gradenigo, essendo Vescovo di Verona 11 Giugno eletto Patriarca.

1734 Fra Francesco Antonio Correr Capuccino, dopo esser stato Generale, e Capitanio a Padova li 20 Novembre fu eletto Patriarca.

1741 Alvise Foscari Canonico di Padova 26 Maggio eletto Patriarca.

1758 Gio: Bragadin traslato da Verona, eletto Patriarca 13 Novembre 1758.

1776 Federico Maria Giovanelli Vescovo traslatto da Chioza, ed eletto Patriarca li 5 Gennaro 1776 felicemente Regnante, che Iddio conservi, e mantenga lungo tempo.

IL FINE.

Nella Chiesa di Dilignidis in Carnia, sull'unico altare della medesima Chiesa, esistono alcune sculture in legno rappresentanti la SS. Vergine, con alla destra S. , e alla sinistra S. Leonardo, dell'anno 1486, di mano di Francesco Domenico di Colmego.

Similmente nella Chiesa di Socchieve posta nella Villa, e precisamente nel coro, esistono varie

mente nel coro, esistono varie
pitture rappresentanti il SS. Reden-
tore e i dodici Apostoli, del 1493,
di mano di Giovanni da Tolmezzo, ne-
minato con onore dal manibozo nel
la sua Storia delle arti del Friuli
come autore di altre dipinture in
altre Chiese del medesimo Friuli.

Anche l'altar maggiore della chiesa parrocchiale di Mortegliano, prezievolissimo lavoro d'intaglio in legno, è dovuto alla Scuola Carnica, essendo stato fatto da Gio Martini Tesinato dal Tolmezzo